

Рівненський державний гуманітарний університет
Філологічний факультет
Кафедра стилістики та культури української мови

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА
ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ**

Виконала студентка VI курсу групи СО-61
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Архангельська Марта Олексіївна
Керівник – канд. пед. наук, доц.
Антончук Олександр Михайлович
Рецензент – канд. пед. наук,
доц. Вітюк Валентина Володимирівна

Рівне – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	
1.1.Сутність інноваційних технологій навчання як проблема наукових досліджень.....	6
1.2.Інноваційні технології у ВНЗ I-II ступеня акредитації. Особливості інноваційних технологій у викладанні української мови за професійним спрямуванням.....	13
1.3 Нові технології у викладанні навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням».....	26
1.4. Метод проектів як технологія інноваційного викладання української мови	31
Висновки до I розділу	36
РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ	
2.1. Діагностика рівнів сформованості мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій здобувачів освіти.....	38
2.2. Система роботи щодо формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій здобувачів освіти за допомогою інноваційних освітніх технологій.....	58
2.3.Результати експериментального дослідження.....	60
Висновки до II розділу	73
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	77
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність. В умовах розвитку системи освіти інноваційна діяльність загальноосвітніх навчальних закладів набуває важливого значення, яка характерна системним експериментуванням, апробацією і застосуванням інновацій в освітньому процесі. За оцінками авторів, сьогодні відомі понад три сотні визначень поняття «педагогічна технологія».

Пошуки засобів ефективного навчання спонукають до нововведень у навчальному процесі, зумовлюють створення і застосування нових освітніх технологій навчання, оскільки традиційні педагогічні засоби організації навчального процесу не дають належного результату у сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі. Серед головних недоліків традиційної системи навчання називають: авторитарний стиль керівництва; домінування пояснювально-ілюстративного типу навчання і репродуктивної діяльності; перевагу фронтальної роботи, обмеженість діалогічного спілкування; породжені цими факторами невміння і небажання учитися; відсутність поцінування освіти, самоосвіти, саморозвитку.

У практиці викладання сьогодні є можливість послуговуватися системою новітніх науково-педагогічних надбань. Саме інноваційні освітні технології, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання, є важливим фактором духовно-творчого вдосконалення особистості, формування її інтелектуального та культурного потенціалу в процесі навчання української мови за професійним спрямуванням. Актуальним напрямом освіти є формування компетентностей як спроможність особистості застосовувати засвоєні знання й набуті уміння у нестандартних ситуаціях, готовність і уміння діяти, здатність до саморозвитку.

Актуальність проблеми полягає в тому, що у сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі рівень освіти значною мірою залежатиме від результативності запровадження технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Дослідженням проблем інноваційних освітніх технологій у викладанні української мови за професійним спрямуванням займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені: А. Алексюк, Б. Ананьєв, В. Андрущенко, Ю. Бабанський, О. Біляєв, Л. Близниченко, Л. Варзацька, В. Ващенко, Є. Голобородько, Н. Голуб, О. Горащук, О. Горошкіна, В. Давидов, І. Дацюк, Л. Дерев'яна, Т. Захарчук, О. Листопад, О. Пехота, М. Стельмахович.

Мета магістерської роботи – характеристика інноваційних освітніх технологій у викладанні української мови за професійним спрямуванням.

Відповідно до мети нами було поставлено і виконано такі **завдання**:

- дати загальну характеристику інноваційним технологіям;
- охарактеризувати особливості інноваційних технологій у викладанні української мови за професійним спрямуванням;
- розглянути метод проєктів як технологію інноваційного викладання української мови в ВНЗ;
- проаналізувати систему роботи щодо формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій здобувачів освіти за допомогою інноваційних освітніх технологій.

Об'єктом дослідження є інноваційні освітні технології.

Предмет дослідження: інноваційні освітні технології у викладанні української мови за професійним спрямуванням.

Методи дослідження:

- теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження;
- вивчення й аналіз чинних навчальних програм музичних дисциплін;
- емпіричні (спостереження, бесіди);
- методи аналізу результатів, кількісної та якісної обробки даних.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що визначено та обґрунтовано формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій здобувачів освіти за допомогою інноваційних освітніх технологій у викладанні української мови за професійним спрямуванням.

Практична значущість цієї роботи полягає в розробці методичної системи формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій здобувачів освіти за допомогою інноваційних освітніх технологій у викладанні української мови за професійним спрямуванням.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

1.1. Сутність інноваційних технологій навчання, як проблема наукових досліджень

Характеризуючи сутність інноваційних технологій навчання, як проблема наукових досліджень, варто зазначити, що у перекладі з грецької мови поняття «інновація» означає «новизна» і тлумачиться як:

- 1) нововведення;
- 2) комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, винаходів, технологій.

Це поняття з'явилося уперше в зарубіжних дослідженнях ХІХ століття, коли сформувалась галузь інноватики – неологія (наука про нововведення), в рамках якої стали вивчатися закономірності технічних нововведень у сфері матеріального виробництва, це поняття знайшло своє відображення в економіці і стало характеризувати головний чинник стійкості розвитку країни [21, с. 45].

Як зазначає О. П. Чубко, слово інновація має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. В педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу [54, с. 67].

Також із цим терміном часто вживаються поняття «новація» та «нововведення». На мою думку, саме феномен багатогранності, його неоднозначність, спричинили відсутність єдиного підходу для його визначення. Наприклад, розглянемо декілька трактувань.

Так, І. Підласий вважає, що інновації – це ідеї, і процеси, і засоби, і результати, взяті в якості якісного вдосконалення педагогічної системи. Розбіжності у тлумаченні

поняття спричинені неоднаковим баченням їх авторами сутнісного ядра, а також радикальності нововведень [54, с. 68].

О. Листопад виокремлює такі значення терміну «інновація»: форма організації інноваційної діяльності; сукупність нових професійних дій педагога; зміни в освітній практиці; процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу; новизна, що змінює результати освітнього процесу; кінцевий результат інноваційної діяльності; реалізоване нововведення; комплексний процес створення; оновлення; кінцевий результат творчої діяльності» [37, с. 44].

У цій роботі, поняття «інновація» та «нововведення» розглядаються як тотожні. На нашу думку, інновація – це якісна зміна, яка осучаснює будь-який процес, тим самим визначаючи його незвичним та водночас доступнішим для застосування.

Все частіше, представники освітнього процесу вживають поняття «педагогічна технологія». Нині їх існує понад трьохсот видів. В залежності від роду діяльності, застосування та розуміння складової цього поняття, існує декілька визначень.

Я. Крупський, В. Михалевич визначають «технологію» як:

- 1) мистецтво, майстерність, уміння й сукупність методів обробки;
- 2) сукупність прийомів, застосовуваних у будь-якій справі;
- 3) сукупність способів обробки чи переробки матеріалів, інформації, виготовлення виробів, проведення різних виробничих операцій, надання послуг тощо [36, с. 30].

На думку А. В. Шерудило, педагогічні технології – це складні системи прийомів і методик, об'єднаних пріоритетними загальноосвітніми цілями, концептуально взаємопов'язаними між собою завданнями і змістом, формами і методами організації навчально-виховного процесу, де кожна позиція накладає відбиток на всіх інших, що і створює в результаті певну сукупність умов для розвитку вихованців [55, с. 443].

Педагогічна технологія - це створена адекватно до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтована навчально-виховна система

соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль усіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічної майстерності педагога [43, с. 121].

Педагогічна технологія – своєрідна конкретизація методики, проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці; змістова техніка реалізації навчально-виховного процесу; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізує науково-обґрунтований проект навчально-виховного процесу і має вищий рівень ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж традиційні методики навчання й виховання [51, с. 89].

Об'єднанням для цих визначень є те, що педагогічна технологія має позитивний вплив на навчально-виховний процес, сприяє покращенню його продуктивності та саморозвитку. Але все ж є деякі відмінності. А саме те, що в першому визначенні (за С. О. Сисоєвою) це система, яка спрямовує свою професійну дію на особистість, її адаптацією до соціуму, розвиток під контролем педагога; в другому визначенні (за Ю. Харченко) «педагогічна технологія» є вузьким поняттям: спосіб, техніка, метод, за допомогою продуктивність навчально-виховного процесу має високий рівень у порівнянні з традиційними методами навчання та виховання.

За визначенням ЮНЕСКО, педагогічна технологія – це, в загальному розумінні, системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти [20, с. 202].

Цілий ряд авторів, зокрема й В. Кукушкіна, вважають, що будь-яка педагогічна технологія повинна відповідати деяким основним методологічним вимогам (критеріям технологічності) [41, с. 45].

– *Концептуальність*. Кожній педагогічній технології повинна бути притаманна опора на певну наукову концепцію, що містить філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітньої мети.

– *Системність*. Педагогічній технології мають бути притаманні всі ознаки системи: логіка процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність.

– *Можливість управління*. Передбачає можливість діагностичного ціле покладання, планування, проєктування процесу навчання, поетапну діагностику, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів.

– *Ефективність*. Сучасні педагогічні технології існують в конкурентних умовах і повинні бути ефективними за результатами й оптимальними за витратами, гарантувати досягнення певного стандарту освіти.

– *Відтворюваність*. Можливість використання (повторення, відтворення) педагогічної технології в інших ідентичних освітніх закладах, іншими суб'єктами.

– *Візуалізація* (характерна для окремих технологій). Передбачає використання аудіовізуальної та електронно-обчислювальної техніки, а також конструювання та застосування різноманітних дидактичних матеріалів і оригінальних наочних посібників [41, с. 46].

Отже, проаналізувавши поняття «інновація» та «педагогічна технологія», спостерігаємо, що термін «інноваційні технології», який поєднує у собі два поняття, до цього часу залишається не визначеним.

Аналізуючи вищезгадане, робимо висновки про те, що «інноваційні педагогічні технології» в широкому значенні – це сучасна педагогічна система, яка забезпечує високий рівень освітнього-виховного процесу; у вузькому значенні – це якісний спосіб організації навчального процесу, що спрощує його та робить водночас ефективнішим. Основними критеріями «інноваційних педагогічних технологій», на мою думку, є:

а) новизна (виходить із значення та походження слова «інновація»);

б) ефективність (повинні приносити позитивні результати в будь-якій діяльності загалом та в освітньому процесі зокрема);

в) креативність (надають можливість творчого розвитку під час застосування, формують нове бачення та підходи до використання);

г) раціональність (забезпечують найефективніші результати за найменших затрат сил, розуму та часу);

г) пристосованість (повинні бути доступними у використанні в будь-яких умовах, з будь-якою аудиторією, за будь-яких обставин) [44, с. 90].

У вище сказаному, розуміння поняття «педагогічна технологія» є різноманітним. Для одних учених – це цілісна педагогічна система, що несе покращення в освіту. Інші розуміють її як конкретизацію методики, тобто спосіб, шлях позитивних змін навчально-виховного процесу.

Сучасна педагогічна технологія представляє собою синтез досягнень педагогічної науки та практики, поєднання звичних елементів минулого досвіду і новацій, що утворені суспільним прогресом, процесами еволюції та демократизації суспільства. Чинниками її є: соціальні зміни і прогресивне педагогічне мислення; наука – психологічна, педагогічна, суспільні науки; передовий педагогічний досвід; вітчизняний та зарубіжний досвід; етнопедагогіка.

Найбільш значущими, на наш погляд, є такі визначення інноваційних технологій:

- систематичне і послідовне практичне втілення заздалегідь спроектованого навчально-виховного процесу; проект певної педагогічної системи, реалізованої на практиці;
- галузь знань, що охоплює сферу практичних взаємодій учня та вчителя у будь-яких різновидах діяльності, зорганізованих на засадах чіткого цілепокладання, систематизації, алгоритмізації прийомів навчання;

- системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів, що їх використовують для досягнення педагогічної мети;
- технологічно розроблена навчальна система; система методів та прийомів професійної роботи вчителя; методика та окремі методи виховання;
- частина педагогічної науки, що вивчає і розробляє мету, зміст та методи навчання, а також проектує педагогічні процеси; опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення запланованих цілей навчання; здійснення педагогічного процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і педагогічних засобів; технологія окремої частини навчально-виховного процесу;
- послідовна взаємозалежна система дій педагога, спрямована на розв'язання педагогічних завдань; планомірне і послідовне втілення на практиці задалегідь спроектованого педагогічного процесу [38, с. 100].

Головними складовими освітньої інноватики є:

- теорія створення інновацій у системі освіти (педагогічна неологія);
- методологія сприйняття, оцінки та інтерпретації нового в соціології, дидактиці, психології, менеджменті;
- технологія і досвід практичного застосування освітніх інновацій [38, с. 101].

Загалом сучасна педагогіка знає два шляхи осучаснення навчального процесу:

1. Модернізація традиційного навчання, його переорієнтація на ефективну організацію засвоєння певних соціальних зразків, досягнення чітко фіксованих еталонів. Така модернізація розв'язує традиційні дидактичні завдання репродуктивного типу освіти та уявлення про навчання як «технологічний» (конвеєрний) процес із очікуваними і детально описаними результатами;

2. Інноваційний підхід до навчального процесу, де головною метою є особистісний розвиток тих, хто навчається, і щонайперше – їхня здатність

опанувати новий досвід на ґрунті цілеспрямованого формування творчого і критичного мислення, рольового та імітаційного моделювання, пошуку й визначення особистісних сенсів тощо. Тут перевага надається активним формам і методам навчання (дискусія, діалог, ділова гра тощо) [33, с. 2].

1.2. Інноваційні технології в ВНЗ

Досліджуючи інноваційні технології в ВНЗ, варто зазначити, що опанування новими технологіями, навчання й виховання потребує внутрішніх змін викладача до еволюції самого себе.

До основних понять інноваційних технологій відносять [52, с. 98]:

- Нестандартні лекції;
- Індивідуальна робота;
- Контроль та оцінка навчальних досягнень здобувачів освіти (через контрольні роботи, тести, завдання, конспекти тощо);
- Кабінетне, групове і додаткове навчання;
- Факультативи за вибором здобувачів освіти (поглиблюють знання);
- Проблемне і модульне навчання;
- Запрошення вчених, діячів культури, мистецтва на заняття;
- Економізація та екологізація освіти;
- Науковий експеримент на заняттях при вивченні нового матеріалу;
- Застосування досягнень техніки (від діапозитивів, через фільми, магнітофони, телевізори до навчання за допомогою комп'ютерів, комп'ютерні аудиторії, Інтернет-системи, мультимедійні технології тощо) [52, с. 99]:
- Нові підходи до формування навчальних планів.

Впровадження інноваційних технологій потребує від викладача:

- Вивчення спеціальної літератури (додатково);
- Аналіз педагогічного досвіду викладачів-новаторів;
- Розроблення плану впровадження нової техніки;
- Оптимальне поєднання гуманітарних і природничо-математичних знань [52, с. 99].

До навчальних інноваційних технологій зазвичай відносять такі види діяльності педагога з здобувачем освіти, у результаті яких значно покращується відношення здобувачів освіти до навчального процесу. Серед них значне місце належить таким технологіям: особистісно-орієнтованим; інтеграційним; колективної дії; інформаційним; дистанційним; розвивальним; модульно-розвивальним тощо [53, с. 190].

Виховні інноваційні технології включають мистецькі засоби й прийоми впливу педагога на світобачення здобувача освіти для формування в нього власних цінностей у поєднанні із загальними. Це включає ранню адаптацію студентів, національний напрямок навчально-виховного процесу та внутрішнього духовного розвитку здобувачів освіти тощо.

Термін «педагогічна технологія» і зазначений ним напрям еволюціонував від застосування технічних засобів навчання до чіткого планування і складу навчально-виховного процесу, його особистісної персоналізації за рахунок масового впровадження сучасної комп'ютерної техніки у комплексі з іншими технічними засобами навчання.

Безліч сучасних міжнародних видань трактують педагогічну технологію як дослідження з метою виявлення принципів та розроблення прийомів систематизації навчально-виховного процесу через аналіз різноманітних факторів, що підвищують його продуктивність шляхом конструювання і застосування прийомів та матеріалів, а також оцінки застосованих методів.

Впродовж останнього часу термін «педагогічна технологія» введено у вітчизняну педагогіку і набуло популяризації. Однак, вживання цього поняття характерне певною невизначеністю. Аналізуючи зарубіжні джерела, в яких педагогічні технології застосовуються виключно в сфері навчання, у вітчизняній науці їх дія поширюється і на виховну діяльність. Трактують вона, як правило, прийоми навчальної та виховної роботи. Поширеним є розуміння педагогічної технології як

систематичного і послідовного втілення на практиці попередньо спроектованого навчально-виховного процесу [53, с. 191].

Найпоширеніші на сьогодні педагогічні технології, які застосовуються на практиці, класифікуються наступним чином:

Структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну поетапність формування та розв'язання дидактичних задач на основі відбору їх змісту, форм, методів і засобів навчання на кожному етапі з врахуванням послідовної діагностики результатів.

Інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, лекцій, навчальних днів.

Ігрові технології: дидактичні системи застосування різноманітних ігор, під час здійснення яких, формуються навички виконувати завдання на основі компромісного вибору (імітаційні вправи, театралізовані, ділові та рольові ігри, індивідуальний тренінг; розв'язання практичних ситуацій і задач, комп'ютерні програми тощо).

Тренінгові технології: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів виконання певних типових практичних завдань, у т.ч. за допомогою комп'ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, вирішення управлінських завдань) [53, с. 194].

Інформаційно-комп'ютерні технології: це технології, що реалізують у дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина – машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо).

Діалогові технології: сукупність форм і методів навчання, базованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт - суб'єктного рівня: викладач – викладач, студент – автор, викладач – автор тощо. Діалогові форми вважають найпоширенішими серед інших сучасних технологій [50, с. 22].

Проблематичність побудови оптимального навчально-виховного процесу є основою педагогічної технології. А це, в свою чергу, передбачає вибір найкращого варіанта його основних компонентів – цілей, змісту, організаційних форм і методів – та їх доцільне поєднання.

Як і будь-яку іншу, педагогічну технологію встановлюють спочатку на теоретичному рівні, вона є конкретизацією і реалізацією педагогічної теорії у вигляді, для придатного практичного застосування. Залежно від того, які теорії покладені в основу педагогічної системи, вирізняють різні технології навчання (виховання).

Метою технологічного підходу є сконструювати навчальний процес, урахувавши освітні орієнтири, цілі та зміст навчання. Відмінностями технологічно побудованого навчального процесу, що відрізняє його від звичного, є корекція, оперативний зворотний зв'язок, функцію якого виконує оцінка. Технологічну чіткість і граничну визначеність навчального процесу, однак, втрачають, коли йдеться про центральну ланку – навчання.

Розробка відповідної технології – складне науково-педагогічне завдання. Предметні технології навчання створюють на основі загальної і вводять у них її основні риси та принципи. У технологічному плані науково-педагогічну діяльність можна відобразити у вигляді схеми [6, с. 88]:

1. Виникнення і формування мотивів.
2. Створення передумов для ефективної науково-педагогічної діяльності та її програмування:
 - методологічне забезпечення;
 - формування еталона підготовки, що охоплює кінцеву мету та критерії її досягнення;
 - порівняння якості освітньої підготовки з еталоном та її оцінка;
 - розробка нової стратегії навчання (виховання);
 - створення пакета науково-педагогічних рішень.

3. Реалізація навчально-виховної діяльності:

- Створення передумов;
- Розгортання навчально-виховного процесу відповідно до розробленої концепції;
- Оперативне керівництво процесом, його поточний контроль і коригування.

4. Визначення ступеня ефективності педагогічної системи:

- Дослідження ланки мета – програма – результат.

5. Соціалізація висновків.

6. Впровадження розробленої стратегії навчання (виховання) [6, с. 89].

Складовими педагогічної технології є змістовні розробки, пов'язані з функціонуванням усіх елементів проектованої педагогічної системи. Завершений технологічний проект має охоплювати:

1. Нормативно-методичні матеріали проектування навчально-виховного процесу, а саме:

- аналіз сучасного стану освіти та основні концептуальні напрями її перебудови;
- методологічне забезпечення нової стратегії навчання;
- опис еталона випускника;
- навчальний план;
- програму відповідної дисципліни чи циклу дисциплін;
- рекомендації щодо організаційно-методичної сторони навчального процесу.

2. Організаційно-методичні матеріали з питань формування студентського контингенту.

3. Матеріали, що розкривають технологію реалізації нової стратегії навчання, зокрема структуру та зміст навчальних занять, спрямованих на досягнення проектованих цілей, ефективне вирішення намічених завдань.

4. Підручники та посібники, створені на основі нової технології.

5. Нормативно-методичні матеріали, що стосуються розробки та впровадження системи оцінювання і контролю за якістю навчального процесу [6, с. 91].

Конструювання адекватного теоретичній концепції педагогічного процесу, що є моделлю-реалізацією цієї концепції, передбачає:

- а) окреслення мети;
- б) визначення змісту;
- в) вибір організаційних форм, методів і засобів навчання;
- г) розробка структури і змісту занять, спрямованих на ефективне виконання навчальних завдань [6, с. 92].

Чим більше технологічний опис процесу буде відповідати його об'єктивній логіці, то більш вірогідною буд можливість досягнення ефективної діяльності його суб'єктів. Вихідним аспектом будь-якої гуманітарної технології є об'єктивна потреба у певних суспільних змінах. Життєздатність технології перевіряється врахуванням об'єктивних законів розвитку суспільства і відповідністю його потребам.

Прогнозуючи подальший розвиток освітньої системи, зарубіжні науковці передбачають повну індивідуалізацію навчання на основі його програмування, використання персональних комп'ютерів, системи «Інтернет» та інших технічних новацій, а також широке впровадження групових форм роботи за рахунок звуження сфери дії класно-урочної системи [34, с. 25].

Технологічна побудова навчального процесу створює ряд проблем, не розв'язаних у рамках дійсної педагогічної технології. Перед усім, це стосується до створення нових педагогічних технологій, які впливали б на розвиток здобувача освіти як особистості на основі відповідного створення цілей і визначення змісту освіти, єдності процесуальної та змістової сторін навчання (виховання), відповідного конструювання навчально-виховного процесу, механізмів чіткої передачі здобувачам освіти і засвоєння всіх компонентів культурного, соціального досвіду тощо.

Особливості інноваційних технологій у викладанні української мови за професійним спрямуванням

Характеризуючи особливості інноваційних технологій у викладанні української мови за професійним спрямуванням, варто зазначити, що технологічний підхід дає можливість сконструювати такий навчальний процес, який відповідав би сучасним змісту і навчальній меті, що ставить перед собою викладацька практика. Технологія навчання – сукупність адекватних до мети, завдань, принципів і умов навчання форм, методів, прийомів, які забезпечують ефективне поєднання теорії й практики на заняттях з української мови [32, с. 45].

Розглядаючи освітні (педагогічні) технології в сенсі активізації навчання, можна утвердити, що найбільш застосовуваними для викладання української мови як мови професії є:

Проблемне навчання полягає у створенні проблемних ситуацій, в усвідомленні, сприйнятті, вирішенні їх у процесі спільної роботи викладача і здобувачів освіти за певних умов максимальної самостійності перших і під загальним керівництвом останнього. Результатом проблемного навчання є нові знання, уміння, способи їх реалізації, розумова діяльність.

Технологію схемно-знакових моделей можна застосовувати там, де вивчення мовного явища є ускладненим. Моделювання доцільне при попередньому ознайомленні з будь-яким цілим, у процесі навчання мови, тобто ще до початку його ґрунтовного аналізу. Створення моделей триває від теорії до практики або ж навпаки від практики до теорії.

Інтегроване навчання – навчання, у якому органічно поєднано відомості з інших навчальних предметів однією темою. Таке поєднання сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення і почуттів за рахунок залучення

цікавого матеріалу, що дає змогу з різних сторін пізнати якість явище, поняття, досягти цілісності знань. Способи інтеграції можливі за змістом (залучення матеріалу з інших дотичних предметів) і за способом пізнавальної діяльності (спостереження мовлення, мислення). В інтегрованому навчанні застосовуються обидва способи інтеграції залежно від теми заняття та рівня підготовки здобувачів освіти [32, с. 46].

Особистісно-зорієнтоване навчання, увібравши у себе компоненти різноманітних методик (розвивального, модульно-рейтингового навчання, педагогіки співробітництва), переключає увагу на суб'єкта навчальної діяльності, створює можливість для навчання за індивідуальною програмою, умови для його самовизначення й самореалізації, спираючись на цінності, інтереси, психолого-фізіологічні особливості (уяву, пам'ять, мислення, увагу) особистості.

Інтерактивна технологія – спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Вчені розділяють інтерактивні технології на чотири групи залежно від мети та форм організації навчальної діяльності (інтерактивні технології кооперативного навчання; інтерактивні технології кооперативно-групового навчання; інтерактивні технології ситуативного моделювання; інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань) [23, с. 100].

Технології індивідуалізації процесу навчання – організація навчально-виховного процесу, при якій можливість вибору педагогічних засобів та темпу навчання включає індивідуальні особливості здобувачів освіти, рівень розвитку їхніх здібностей та сформованого досвіду, при якому:

- 1) викладач взаємодіє лише з однією особою;

2) одна особа взаємодіє лише із засобами навчання (книги, комп'ютер тощо).

Однією з головних переваг індивідуального навчання є можливість адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності згідно потреб особистості, спостерігати за кожною дією та операцією при розв'язанні конкретних завдань, вносити вчасно потрібні корективи в діяльність як здобувача освіти, так і педагога. У сучасній вітчизняній педагогічній практиці та теорії найбільш суттєвими прикладами технологій індивідуалізації навчання є: технологія продуктивного навчання; технологія індивідуального навчання; проектний метод; адаптивна система навчання; навчання на основі індивідуально-орієнтованого навчального плану.

Методи навчання [21, с. 56]:

1) не імітаційні (заняття-бесіда, заняття-диспут, проблемний заняття, заняття з розгляду конкретних ситуацій, заняття-вікторина, заняття-консультація, заняття-прес-конференція, «круглий стіл»);

2) імітаційні (обмін досвідом, «роби як я», практичні заняття, тренінгові заняття, практики);

а) ігрові (ігри-вправи, ігри-імітації, комплексні дієві ігри (кейс-стаді), ігри-змагання, ігрове проектування (управління проектами);

б) неігрові, ситуаційні (широкоформатна ситуація, мікроситуація, ситуація-ілюстрація, ситуація-проблема (ситуація-задача, фахова задача), ситуація-інцидент).

До першої групи занять належать такі технології, що можуть з успіхом використовуватись у викладанні української мови за професійним спрямуванням [28, с. 13]:

Заняття-бесіда (діалог з класом). Надає можливість здійснення безпосереднього контакту викладача із слухачем.

Заняття-диспут. Під час заняття можна отримати відповіді не лише на окремі запитання теми, а також, відбувається вільний обмін думками між викладачем та студентами в межах між логічним поділом навчального матеріалу.

Проблемне заняття. На занятті вирішуються конкретні проблеми, що сформульовані викладачем. Матеріал може бути як у вигляді проблемної бесіди (елементи інтерактивності), так і монологічним (імперативним).

Заняття з розгляду конкретних ситуацій. Подібний до заняття-диспуту, однак на обговорення, зазвичай, ставлять не певну проблему, а конкретну актуальну ситуацію.

Заняття-вікторина. Потребує постійного звернення до практичного (чи життєвого) досвіду слухачів.

Заняття-консультація. Побудований загалом на роз'ясненні найбільш складних або важливих запитань з предмету (теми), які безпосередньо ставлять слухачі викладачеві. Можливий вільний обмін думками.

Заняття-прес-конференція. На неї запрошують фахівців, експертів, консультантів. Застосовується для розгляду складних, широких тем, де рівень компетенції конкретного викладача недостатній. Іноді цей вид занять має назву «круглий стіл» [16, с. 4].

Теоретична співбесіда. Проводиться зазвичай як в індивідуальному форматі так із групою слухачів. Дає змогу не лише опрацювати і засвоїти певний матеріал, а й одночасно забезпечити контроль знань.

Метод залучення. Ґрунтується на релаксації – відповідному впливові педагога на слухача, під час якого перший впливає на переконання або рішення іншого без примусу чи установки. Ініціюється раціональне міркування, що в кінцевому результаті посилює творчі навички слухача.

Метод «мозкового штурму». Дозволяє вільно висловлювати свої пропозиції (дуже часто несподівані та неадекватні) в контексті запропонованої теми. «Мозковий штурм» стихає, коли потік пропозицій зупиняється, після чого настає етап обговорення. Модифікацією методу є «човниковий метод», під час проведення якого учасники поділяються на дві групи: генерації ідей та їхньої критики. «Мозкова атака» починається у групі генерації ідей, після чого отримані там пропозиції скеровуються

у групу критики, де і проводять відбір цікавих та перспективних пропозицій, які знову передаються на наступний розгляд у першу групу. Робота повторюється, доки не буде отримано оптимально прийнятий результат [16, с. 5].

Свою ефективність в роботі зі здобувачами освіти показали креативні методи навчання, що мають імітаційні форми проведення і поділяються на ігрові та неігрові.

Існують такі види ігрових занять [28, с. 14]:

Ігри тренінгового характеру (ігри-вправи), які містять складну для виконання фахову ситуацію з певним визначеним порядком дій (наприклад: «Як я готую звіт про науково-дослідну роботу...» чи «Як я проведу презентацію діяльності...» тощо). Чисельність малої групи, зазвичай, від 2 до 8 осіб. Триває гра 10-20 хвилин.

Ігри-інсценівки (ігри-імітації) дають змогу на основі виконання ігор, які ґрунтуються на розгляді фрагментів (чи повного набору) конкретної діяльності (того чи іншого виду), відпрацювати комунікативні навички. Можливими темами занять можуть бути: «Я готуюсь до виступу на занятті», «Я приймаю відвідувачів на робочому місці» тощо.

Комплексні дієві ігри (кейс-стаді), які обов'язково містять елементи імпровізації в діях слухачів. Тематика занять скерована, як правило, на вирішення ситуацій методом згурпованої командної роботи (до чотирьох академічних годин). Ділові ігри, зазвичай, складаються із трьох послідовних етапів: підготовчого, ігрового та заключного. Другий та третій етапи проводяться в процесі самого заняття, а перший – на його початку (наприклад, моделювання ситуації зборів трудового колективу).

Ігри-змагання. На цих заняттях одне і те ж завдання видається двом малим групам слухачів, після чого порівнюються отримані результати та вибирається найоптимальніше вирішення проблеми.

Ігрове проектування (управління проектами). Метод дуже подібний за технологією проведення до методу ділових ігор і має таке ж призначення:

розширення пізнавальної діяльності слухачів. Основна відмінність полягає у предметі моделювання. Якщо у діловій грі імітується вирішення завдань в умовах реальної чи віртуальної поведінки об'єкта, то в останньому випадку імітується чи відтворюється процес створення або удосконалення об'єкта.

До неігрових імітаційних методів належать [28, с. 14]:

Ситуація (широкоформатна). Для подальшого розгляду проблемної широкоформатної ситуації здобувачам освіти необхідно проаналізувати та оцінити явища і виробити схему її вирішення. Запропонована ситуація має бути найбільше наближена до фахової діяльності майбутніх спеціалістів.

Мікроситуація відрізняється від попереднього методу тим, що її опис повинен бути лаконічним, стислим і точно визначати сутність проблеми (чи конфлікту). Мікроситуація часто може бути фрагментом уроком-дискусії.

Ситуація-ілюстрація скерована на опис нового досліджуваного матеріалу. Вона слугує закріпленню та поглибленню професійних знань, активізації взаємного обміну знаннями та досвідом між майбутніми фахівцями.

Ситуація-проблема (ситуаційна задача). Під час проведення такого заняття здобувачам освіти пропонують провести аналіз чинної ситуації і прийняти обґрунтоване професійне рішення. Однак, коли проблема, яку розглядають, виходить за межі якоїсь конкретної фахової діяльності (є більш широкою), то її можна назвати фаховою задачею. Фахові задачі можуть бути використані не лише для отримання знань, а й на етапі їх перетворення на вміння та навички. Ці задачі можна розглядати в контексті занять, бесід, виконання самостійних завдань.

Ситуація-інцидент спрямована, як правило, на подолання особистої інертності здобувача освіти та вироблення (формування) в нього адекватних засобів поведінки у складних професійних ситуаціях. Головна відмінність від вищезазначених методів конкретних ситуацій полягає в тому, що ситуація, яку розглядають у форматі

названого методу, має характеристики несприятливих умов (наявність значної кількості факторів протидії) [17, с. 39].

Отже, охарактеризувавши особливості інноваційних технологій у викладанні української мови за професійним спрямуванням, варто зазначити, що в основі вищезазначених інноваційних методик включена розгорнута аналітична діяльність майбутнього фахівця, інтуїтивний розв'язок проблеми з подальшим їх практичним застосуванням у професійній сфері. Вони є придатними для викладання української мови за професійним спрямуванням, що матиме практичне застосування.

Серед вищенаведених форм роботи зі здобувачами освіти особливо продуктивними є усі види занять, які залучають здобувачів освіти до осмисленого, активного розуміння навчального матеріалу, а також заняття із використанням ігрових технологій (ігри-тренінги, ігри-імітації, комплексні ігри, ігри-змагання, ігрове проєктування), що дозволяють сформувати ряд професійних компетентностей та ситуативне моделювання, що сприяють наближенню вивчення мови до реальних умов педагогічної діяльності.

1.3.Нові технології у викладанні навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням»

Характеризуючи нові технології у викладанні навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», варто звернути увагу, що організаційними формами роботи у вивченні основного курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» обрано: практичні заняття, проведення лінгвістичних «круглих столів», дискусій, рольових і сюжетних ігор, захистів пропонуваніх проєктів, тренінгів, які є одними з найважливіших форм розвивального навчання, сприяють вдосконаленню професійного спілкування на дану тему, сприяють підвищенню інтересу до створення та розв'язання тестів тощо.

Ми орієнтуємось на запропонований шлях до проектування процесу навчання української мови О. Любашенко у ВНЗ, що створюється через комплекс лінгво-дидактичних стратегій (рецептивно-мовленнєвого спілкування; продукування текстів; репродуктивного та інтерпретаційного текстотворення; контактнo-комунікативної мовленнєвої взаємодії у формі монологічних та діалогічних текстів тощо) і значною мірою доповнює сучасний методичний інструментарій ВНЗ [38, с. 77].

Нам імпонують думки Н. Голуб щодо впровадження в практичну діяльність видів спілкування, варіювання засобів впливу залежно від особливостей аудиторії, використання прийомів наочності. Інноваційна перебудова навчального процесу у ВНЗ значною мірою впливає на характер форм, методів і засобів навчання, у тому числі й заняття. Практика, як зазначає дослідниця, підтверджує продуктивність нових її видів: заняття-діалогу, заняття теоретичного конструювання, заняття теоретичного конструювання, проблемної, інструктивної, заняття-ділової, узагальнювальної, бінарної, гри. Ефективності названих типів заняття сприяють такі прийоми: з'ясування ключових питань попереднього уроку, привернення уваги здобувачів

освіти до змісту заняття за допомогою ключових фраз, постановка проблемних запитань і завдань, спільна пошукова діяльність тощо [19, с. 18].

Ефективною практичною формою, що сприяє процесу вдосконалення фахових умінь здобувачів освіти, є комунікативні практикуми, під час яких забезпечується розвиток складових цілісного утворення, відбувається трансформація мовно-комунікативної діяльності в напрямку до покращення якості її репрезентації через усне та писемне комунікативне мовлення. Серед оптимальних форм контролю навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти є колоквіуми. Дослідниця справедливо зазначає, що систематичне проведення колоквіумів дає змогу проконтролювати не тільки якість теоретичної і практичної підготовки, а й проілюструвати інтегративні зв'язки між виучуваними дисциплінами [44, с. 234].

Загалом у визначеннях сучасних педагогів, лінгводидактів зазначається, що методи навчання – це способи пов'язаної діяльності того, хто навчає, і тих, кого навчають, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, навичками і вміннями, реалізуються завдання розвитку та виховання, формується світогляд, професійно-мовна компетентність [15, с. 45].

Сучасні українські лінгводидакти виокремлюють такі способи взаємодії викладача й здобувачів освіти у процесі навчання мови: спостереження над мовним матеріалом; розповідь-слухання, сприймання, конспектування; обмін думками з теми, бесіда; виконання системи вправ і завдань; самостійне опрацювання матеріалу науково-дослідна робота.

Загальноприйнятими у методиці навчання мови визнано такі методи: бесіда; усний виклад матеріалу (розповідь, пояснення; робота з підручником, словниками;); спостереження над мовою; метод вправ.

Щодо педагогіки дидактики, то у ній виділяють такі методи навчання: репродуктивний; пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний); частково пошуковий (евристичний); проблемний виклад; дослідницький.

У виборі доцільних технологій навчання української мови (за професійним спрямуванням) нами враховано особливі умови системи загальної освіти, мети і завдань навчальної дисципліни.

У взаємодії учасників навчального процесу з різним рівнем інтерактивності й керуванням навчальним процесом нами покладено сучасні інноваційні технології навчання (ігрові, інформаційно-комунікаційні (комп'ютерні), тренінгові).

Інформаційно-комунікаційні (комп'ютерні) технології сьогодні є одним із основних засобів досягнень конкуруючих переваг, тому перегляд ролі та значення сучасних інформаційних технологій на освітньому ринку є доволі актуальним. Для здійснення переваг взаємозв'язку інформаційних та освітніх технологій нами визначено зміст цих термінів.

Освітні технології як система діяльності викладача та здобувача освіти, ґрунтуються на відповідній ідеї, взаємозв'язку цілей та принципах організації, змісту і методів освіти.

Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні – це процес підготовки і передачі інформації особі, яка навчається з допомогою комп'ютерної техніки і програмних засобів. Для втілення інформаційно-комунікаційних технологій навчання було розроблено різноманітні моделі контролю рівня підготовленості здобувачів освіти, комп'ютеризовані й електронно-навчальні посібники, термінологічний словник-мінімум для електронних навчальних завдань, комп'ютерні практикуми і навчальні тренажери[17, с. 39].

Одним із прикладів дієвих освітніх технологій є інтерактивні технології навчання, зокрема метод аналізу ситуацій або кейс-технології, які успішно й масштабно застосовуються в зарубіжжі, у вітчизняних вишах поки що тільки на етапі розвитку. Але в останні два-три роки кейс-метод стає значно популярнішим засобом не тільки у викладанні та й в бізнес-середовищі. Застосування кейс-технологій у навчанні передбачає такі цілі: розвиток навичок аналізу і критичного мислення,

поєднання теорії й практики, представлення прикладів управлінських рішень, що приймаються; аналіз різних позицій та поглядів; формування навичок оцінювання альтернативних варіантів в умовах невизначеності [17, с. 40].

Отримані практичні результати стверджують, що ефективність кейс-методу в навчально-виховному процесі залежить від якості запропонованих для вирішення здобувачам освіти збудованих професійних ситуацій, пов'язаних із їхньою майбутньою діяльністю.

Ефективними в застосуванні зазначених технологій визначили ігрові форми навчання, які сприймаються здобувачами освіти з величезним інтересом, оскільки спрямовані на зростання ефективності професійного спілкування. Активно пропоновані тренінги з когнітивної орієнтації, що вбачають проведення дискусій на теми: «Я – банкір», «Роль реклами в бізнесі», «Якби я був керівником...», «Психологічний вплив реклами», «Роль мови в процесі управління», «Яким повинен бути лідер?» [17, с. 41].

Комп'ютерно-інформаційні технології (демонстрування аудіо- та відеоматеріалів, використання презентацій, електронних підручників, контрольних робіт, словників, застосування мультимедійних та інтернет-ресурсів) сприяють покращенню сприйняття й кращому усвідомленню навчального матеріалу, організації самостійної роботи здобувачів освіти, покращень навичок праці на ПК, умінь знаходити й обробляти потрібну інформацію. Застосування цих технологій урізноманітнює форми подання знань, індивідуалізує та інтенсифікує навчання, підвищує мотивацію учнів до оволодіння знаннями, забезпечує швидку взаємодію викладача та студента, дає змогу здобувачам освіти провадити самоосвіту (є можливість використання електронних фондів бібліотек та ін.), підвищує майстерність викладачеві. Зазначені технології допомагають імітувати на заняттях мовленнєві професійні ситуації, що дає змогу виробляти вміння розв'язувати проблеми в майбутній фаховій діяльності (види завдань у доповіді). В ВНЗ традиційні

методи навчання органічно доповнено розробленими дистанційними курсами з деяких профільних дисциплін ВНЗ за допомогою системи «MOODLE». Такі курси – спосіб опанування знаннями, закріплення їх, формування умінь і навичок, контролю за цим процесом [21, с. 56].

У впровадженні сучасних технологій навчання, зокрема моделювання професійної ситуації, в ВНЗ під час вивчення української мови (за професійним спрямуванням) та запропонованих спецкурсів є обов'язковим критерієм успішного оволодіння професійною мовно-мовленнєвою компетенцією.

1.4.Метод проектів як технологія інноваційного викладання української мови в ВНЗ

Виконуючи аналіз методу проектів як технологій інноваційного викладання української мови в **ВНЗ**, слід зазначити, що метод проектів пройшов стадію гуманних змін. Народившись ідеї вільного виховання, сьогодні вона стає інтегрованою частиною розробленої та структурованої системи освіти. Але метод проектів залишився майже не змінним. Аналізована література з теми дозволяє зробити певні висновки щодо понять «метод», «методика», «технологія», які стосуються методу проектів.

Метод проектів є організацією навчання, «за якою учні здобувають знання і навички у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів», яке подано в «Українському педагогічному словнику». Але будь – яке визначення буде неповним з точки зору сутнісних ознак методу проектів. Доповнюючи його думками науковців і педагогів – практиків, то утвориться така номенклатура сутнісних ознак методу проектів:

- самостійна діяльність здобувачів освіти (індивідуальна, парна або групова), яку вони виконують упродовж визначеного відрізка часу;
- розв’язання проблеми, яка передбачає використання різноманітних методів, засобів навчання, інтегрування знань, умінь із різних галузей науки, техніки, творчості;
- використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів та засобів [39, с. 108];
- планування доцільної (цілеспрямованої) діяльності у зв’язку з вирішенням якого-небудь навчального завдання в реальних життєвих обставинах;
- зміщення акцентів у діяльності з формального запам’ятовування на активне мислення;
- не пасивне, а активне сприйняття «навчання через дію»;

- творча діяльність, проблемна за формою представлення матеріалу практична за формою його застосування, інтелектуально насичена за змістом, яка відбувається в умовах постійного конкурсу думок [29, с. 44];
- розвиток пізнавальних, творчих навичок та умінь, що потребують самостійного конструювання знань та орієнтації в інформаційному просторі [58];
- практика особистісно орієнтованого навчання, що враховує в процесі навчання конкретного студента, його вільний вибір та особисті інтереси;
- не інтеграція фактичних знань, а застосування знань і набуття нових, часом шляхом самоосвіти [35, с. 7];
- обов'язкова презентація отриманих результатів;
- не тільки набуття здобувачами освіти нових знань, а й освоєння способів діяльності.

Як педагогічна технологія, метод проектів складається з певної послідовності кроків – операцій, які виконують відповідні завдання. Метою й завданнями методу проектів є:

1. Створити умови під час освітнього процесу, за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності здобувача освіти;
2. Навчити учнів здобувати знання самостійно, застосовувати їх для розв'язання нових пізнавальних і практичних завдань;
3. Розширити коло спілкування здобувачів освіти, знайомити їх з іншими культурами;
4. Сприяти здобувачеві освіти в здобутті комунікативної компетентності, тобто здатності працювати у групах, рольової компетентності, тобто виконувати соціальні ролі;
5. Сприяти розвитку умінь здобувачів освіти користуватися дослідницькими прийомами [39, с. 78];

6. Стимулювати ініціативність, рішучість, навички співробітництва;
7. Формувати прогностичні уміння й навички здобувачів освіти;
8. Стимулювати інтерес здобувачів освіти до визначеної проблеми, прагматичну зацікавленість до практичного застосування отриманих результатів;
9. Розвивати логічне мислення [39, с. 79].

Автори навчально-методичного посібника «Освітні технології» виділяють етапи методу проектів:

1. Підготовка (визначення теми і мети проекту).
2. Планування:
 - а) визначення джерел, засобів збору, методів аналізу інформації, засобів представлення результатів;
 - б) встановлення критеріїв оцінки результату і процесу.
3. Збір інформації (спостереження, робота з літературою, анкетування, експеримент).
4. Аналіз (аналіз результатів , формулювання висновків).
 1. Подання й оцінка результатів (усний, письмовий звіт, оцінка результатів і процесу дослідження) [39, с. 85].

Застосування методу проектів вимагає великої затрати кількості часу, ґрунтовної, серйозної підготовки, технологія проектування почала асоціюватися з формами позааудиторної роботи з навчальних предметів.

Реалії сучасного навчально-виховного процесу свідчать про можливість ефективного застосування методу проектів у межах аудиторно-урочної системи. Аналіз літератури з методу проектів дозволяє визначити інтегровану структури роботи з проектування. Виходячи з тези, що метод проектів є особистісно зорієнтованою педагогічною технологією, доцільно запропонувати модель, яка

демонструє логічний, умотивований зв'язок між етапами методу проектів та етапами особистісно зорієнтованого заняття [31, с. 11].

Метод проектів розглядають як колективну креативну діяльність. Схожі моделі навчання вже існували в практиці ВНЗ. Але застосування методу проектів було обмеженим, оскільки це потребувало створення потрібних умов серед яких О. Паламарчук виділяє такі:

- орієнтація на узагальнену цілісну діяльність здобувачів освіти;
- визначення не тільки логіко – змістової сторони діяльності, а й її послідовності, наступності, самостійності;
- підхід до навчання як до технологічного процесу, гри, дискусії;
- утворення макро- і мікрогруп як форми комунікативної діяльності, що сприяє гармонізації інтересів особистості та колективу;
- формування та розвиток соціального досвіду здобувачів освіти [40, с. 60].

Дуже важливо визначити параметри зовнішнього оцінювання актів. Для конкретного проекту потрібно зазначити перелік критеріїв оцінювання й заздалегідь оголосити здобувачам освіти на перших етапах проектування. Дослідники технології проектування пропонують такі параметри зовнішнього оцінювання проектів:

- значимість та актуальність висунутих проблем , їх адекватність тематиці, що вивчається;
- коректність використання методів дослідження та методів обробки отриманих результатів;
- активність кожного з учасників проекту у відповідності з його потенційними індивідуальними можливостями;
- колективний характер рішень, що приймаються;
- характер спілкування та взаємодопомоги, взаємодоповнюваність учасників проекту;
- необхідна і достатня глибина проникнення в проблему;

- доказовість прийнятих рішень, уміння аргументувати свої висновки;
- естетика оформлення результатів проведеної роботи;
- уміння відповідати на запитання опонентів, лаконічність та аргументованість відповідей кожного з членів групи;
- соціальна значущість проекту [29, с. 56].

Результати проектування мають бути оформлені певним чином. Виникає потреба окремого визначення критеріїв оцінювання оформлення й виконання проекту:

- реальність, практична спрямованість і значимість роботи;
- аргументованість пропонованих рішень, підходів, висновків, цитування;
- об'єм і повнота розробок, самостійність, підготовленість до публікації;
- якість запису: оформлення, відповідність до стандартних вимог, якість ескізів, повнота рецензій;
- аргументованість пропонованих рішень, підходів, висновків, цитування.

Інноваційні освітні технології, а зокрема метод проектів, стимулюють в здобувачів освіти інтерес до навчання, вдосконалюють навички працювати в команді; за своєю суттю є компетентнісно- і практико-орієнтованими і одним із дієвих способів оволодіння професією майбутніми фахівцями. У процесі роботи над проектом здобувачі освіти розвивають комунікативні й дослідницькі компетентності, системне мислення, поповнюють словниковий запас у межах професійного розвитку [29, с. 57].

Висновки до I розділу

Отже, схарактеризувавши сутність інноваційних технологій навчання, проблемою наукових досліджень, варто вказати, що інноваційні технології навчання на сьогоденному етапі розвитку освіти є феноменом, що швидко проникає в усі педагогічні системи, позитивно на них впливаючи і є незворотним процесом, який постійно розвивається. У сучасних літературних джерелах часто зустрічаємо це поняття, оскільки педагогічний процес безперервно розвивається. «Інноваційні технології навчання» як ефективні нововведення, які відносяться до організації освітнього процесу загалом та є як окремі методи (у вузькому значенні) реалізації окремої його складової.

Нові технології не просто створюють благополучні умови для креативності здобувача освіти, але й насамперед дають нові вимоги до педагога, який повинен: організовувати самостійну та самоосвітню роботу здобувачів освіти для підготовки до лекцій, семінарів, лабораторних та практичних занять; глибше володіти навчальним предметом; визначати й цілісно прогнозувати структуру навчального процесу; діагностувати цілі навчання, виховання та особистісного розвитку; моделювати професійну діяльність майбутнього фахівця за умов професійного навчання тощо.

Діяльність школи буде ефективною, тоді, коли працюють творчі педагоги з хорошим потенціалом професійних компетентностей, які зуміють правильно виділяти неординарні функції в навчально-виховному процесі: постійне урізноманітнення та пошук ефективних форм, методик, прийомів, методів роботи тощо. Інтерактивні технології навчання потребують перегляду з боку педагога щодо традиційної системи оцінювання знань, тому що вона не включає процес засвоєння навчального матеріалу окремим здобувачем освіти, його діяльність у групі та старанність, рефлексію, не передбачає самооцінку тощо, а це стає гальмом у розвитку особистості здобувача освіти. Проектуючи навчальний процес, педагог має так

розпланувати зміст навчання, дібрати такі засоби навчання, прийоми, методи, щоб максимально вберегти здоров'я здобувачів освіти, розкривати і використовувати суб'єктивний досвід кожного здобувача освіти, пристосовуючи методи і методики до можливостей у навчанні здобувача освіти.

Варто зауважити, що вивчення української мови (за професійним спрямуванням) з використанням сучасних методів та форм навчання є для здобувача освіти унікальною можливістю: здобути уміння і навички орієнтуватися у сферах офіційно-ділового усного й писемного мовлення, долучитися до вироблення мовних, мовленнєвих, комунікативних норм професійного спілкування, опанувати особливості мовної системи, специфіку застосування різних мовних одиниць залежно від сфери та мети вживання.

РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

2.1. Діагностика рівнів сформованості мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій здобувачів освіти

З метою знаходження стану проблеми дослідження ми провели експеримент на базі Львівського педагогічного коледжу ім. Івана Франка та зазначили показники ефективності системи роботи через анкетування, проведення контрольних зрізів, спостереження, опитування, докладний аналіз лінгвістичної, психологічної, педагогічної, методичної літератури підготували програму для проведення діагностування рівнів сформованості провідних компетенцій здобувачів освіти.

Під час розроблення програми враховувалися вимоги, що висуваються до засвоєння курсу української мови за професійним спрямуванням в закладі гуманітарного профілю: «поглиблене повторення, а також систематизація й узагальнення розділів, вивчених у школі на основі стилістики, ознайомлення здобувачів освіти з новими лінгвістичними поняттями, явищами й закономірностями мови; усвідомлення здобувачів освіти структурної єдності мови, елементи якої (звуки, морфеми, слова, словосполучення і речення) тісно пов'язані між собою; оволодіння вмінням самостійно здобувати знання» [4, с. 31].

Передбачили кілька напрямків пропонованою системою діагностики:

- 1) оцінювання та контроль рівня сформованості відповідних компетенцій;
- 2) виявлення причин рівня засвоєння мовних умінь і низького мовленнєвого розвитку;
- 3) прогнозування результатів, мовленнєвого розвитку, управління процесом мовної освіти, коректування змісту і методів навчання.

Метою констатувального експерименту передбачено з'ясування рівня компетенцій здобувачів освіти: мовленнєвої (практичне володіння мовними засобами мови на рівні норми – орфоепічної, орфографічної, морфологічної, синтаксичної, володіння нормами усного мовлення); мовної (знання про систему мови загалом та фонетичну підсистему зокрема, вміння застосовувати ці знання на практиці); комунікативної (володіння спеціальними мовленнєвознавчими знаннями: володіння вміннями й навичками в різних видах мовленнєвої діяльності: читання, слухання, говоріння, письмо; стилі і типи мовлення, доцільне використання в тексті засобів мовленнєвої виразності та вміння застосовувати їх під час аналізу тексту);).

Об'єктом значної уваги в процесі експерименту обрано не окремі знання, вміння та навички, а їх комплекси, що становлять ту чи ту компетенцію. Відповідно, на основі компетентісного підходу визначалися завдання констатувального експерименту, що передбачали:

1) виявлення рівня сформованості в здобувачів освіти мовної компетенції, оволодіння знаннями про:

- а) лінійний та нелінійний рівні фонетики;
- б) історичні коментарі основних фонетичних явищ;
- в) методи артикуляційних та акустичних досліджень;
- г) роль одиниць та засобів фонетики в житті суспільства та людини;
- г) зв'язок фонетики з іншими розділами мовознавчої науки (орфоепією, орфографією, синтаксисом, стилістикою);

д) відомості про видатних представників україністики (фонетики);

2) встановлення рівня сформованості мовленнєвої компетенції:

- а) функційно-стилістичне послуговування фонетикою;
- б) практичне володіння нормами усного та писемного мовлення (орфоепічними, оскільки вони охоплюють фонетичну систему мови; склад фонем української мови,

їх якість та зміни в певній фонетичній позиції; акцентуаційними, інтонаційними, орфографічними);

3) визначення рівня сформованості комунікативної компетенції:

а) вміння послуговуватися засобами фоностилістики в різних видах мовленнєвої діяльності: читання, слухання, говоріння, письмо;

б) доцільне використання в текстах різних стилів засобів фонетики та вміння застосовувати їх під час аналізу тексту;

4) виявлення основних чинників, що сприяють кращому рівню сформованості мовної, комунікативної та мовленнєвої компетенцій, які у поглибленні, узагальненні та систематизації знань з української мови.

Крім того, програмою передбачено опитування здобувачів освіти методом анкетування у присутності інтерв'юера, робота над аналізом тексту, тестування, виконання експериментальної контрольної роботи, усного фронтального опитування, індивідуального опитування, спостереження за навчально-виховним процесом створення, а також власного висловлювання.

Експериментом було охоплено 50 здобувачів освіти I-II курсів Львівського педагогічного коледжу ім. Івана Франка.

На *першому етапі* констатувального зрізу проводилося анкетування здобувачів освіти, яким попонували самостійно визначити, безпосередньо у запитаннях, рівень навчальних досягнень з української мови.

1. Чи задоволені Ви рівнем власних знань з української мови?
2. Зазначте рівень знань з української мови за такою шкалою: 1) дуже низький; 2) низький; 3) нижче середнього; 3) середній; 4) вище середнього; 5) високий; 6) дуже високий.
3. Які теми особливо складні для Вашого засвоєння?
4. На які труднощі Ви натрапляєте під час засвоєння знань з української мови: 1) матеріал з української мови вважаю сам по собі дуже складним для

засвоєння; 2) не зовсім чітко і зрозуміло викладено в підручнику; 3) пояснення викладача бажає бути кращим; 4) інші перешкоди.

5. Які ви вбачаєте шляхи поліпшення власного рівня знань з української мови?

На *другому етапі* констатувального експерименту (діагностувальному) з'ясувався стан сформованості мовної, комунікативної та мовленнєвої компетенцій здобувачів освіти. Одиницями, що вимірюють (вимірювачі) рівень сформованості компетенцій здобувачів освіти застосовувалися різноманітні види робіт: тестування, індивідуальне та фронтальне опитування, аналіз тексту, виконання тих чи інших видів контрольних робіт, створення власного висловлювання (монологу).

Одним із найзручніших вимірювачів виявився тест – давно відома й зручна форма перевірки навчальних досягнень здобувачів освіти. Тестові завдання, на нашу думку, мають суттєву перевагу над іншими формами контролю: вони високотехнологічні, нескладні в проведенні, що дає можливість виділити час для інших видів роботи, потребують порівняно невеликих часових ресурсів для проведення та перевірки, дають змогу викладачеві динамічно знайти рівень засвоєння здобувачами освіти нового матеріалу та відповідно корегувати його.

Тому під час проведення констатувального зрізу активно були використані моделі тестів, розроблені мною відповідно до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, які презентують розділи чинних програм. Окрім того, для об'єктивного оцінювання рівня сформованості лінгвістичної, комунікативної та мовленнєвої компетенцій здобувачів освіти у процесі експерименту послуговували готовими зразками тестових завдань, що друкуються в фаховій пресі, методичній літературі, спеціальних збірниках.

Зазначимо, що під час добірки та розробки тестів для констатувального експерименту враховувалися різноманітні форми й рівні складності завдань (завдання з короткою відповіддю, завдання з вибором відповіді та ін.) Підготовка до виконання

тестових завдань здобувачами освіти здійснювалася за моделями, пропонованими Українським центром оцінювання якості освіти, що забезпечило:

- 1) демократичність процедури, оскільки здобувачі освіти знаходилися в рівних умовах;
- 2) повноту об'єкта, що контролюється, – компетенції;
- 3) об'єктивність оцінки та суттєву економію часу, що витрачався на перевірку.

Для уникнення сумнівів щодо якості знань та запобігання певною мірою відповіді-угадкування, застосовувалося: 1) індивідуальне опитування (показало ефективність диференційованого підходу до кожного здобувача освіти); 2) фронтальне (допомогло охопити величезну кількість здобувачів освіти);. Оскільки метод фронтального опитування має свої недолік, а саме не дає змоги висловитися повно кожному здобувачеві освіти, то з цього було організовано індивідуальне опитування, ефективність якого викликана диференційованим підходом до кожного здобувача освіти.

Завдання нами екладено в три блоки (блок №1 – мовна компетенція; блок №2 – мовленнєва компетенція; блок №3 – комунікативна компетенція), що і сприяло з'ясуванню рівня сформованості зазначених компетенцій здобувачів освіти. До першого блоку – мовна компетенція – здобувачам освіти були запропоновані подані нижче тестові завдання.

Продовжте речення:

1. Фонетика – розділ науки, що вивчає...
2. Відкритим називається склад, що...
3. Характерною особливістю звуків мовлення, на відміну від усіх інших, є те, що вони: сприймаються слуховим апаратом людини...
4. Серед фонетичних явищ найпоширенішим є уподібнення, що відбувається за дзвінкістю...
5. Чергування не відбувається у звукосполученнях *-оро-*, *-оло-*, *-ере-*, *-еле-*

6. Відомості з фонетики, отримані в школі, вам знадобилися під час вивчення орфоєпії, орфографії...

7. Подвоєння виникає, коли збігаються два однакових звуки на межі префікса й кореня...

Для фронтального опитування пропонувалися такі питання:

1. Назвіть основні одиниці фонетики.
2. Який шлях проходить струмінь повітря, перш ніж потрапити в органи вимовляння?
3. Назвіть усі губні приголосні звуки української мови.
4. Скільки приголосних у звуковій системі української мови?
5. Назвіть шиплячі і свистячі приголосні.
6. Дайте визначення складу. Які склади ви знаєте?
7. Назвіть основні чергування голосних і чергування в групах приголосних?
8. Дайте визначення інтонації як засобу фонетики?
9. Пригадайте і назвіть слова зі звуком [ɫ].
10. Охарактеризуйте словесний наголос в українській мові?
11. Назвіть звукосполучення, у яких відбувається спрощення. Наведіть приклади.
12. Назвіть фонетичні компоненти інтонації.
13. Назвіть прізвища відомих вам мовознавців, що досліджували фонетичну систему української мови.

Індивідуальне опитування відбувалося в писемній формі. Здобувачі освіти могли врахувати диференційований підхід до кожного здобувача освіти, за допомогою системи запитань та вправ.

1. Що називається транскрипцією? Запишіть поданий текст фонетичною транскрипцією: *А як по тих гінких стеблах палахкотять розжі! Оксамитові квіти*

твого дитинства, твоєї юності, твоєї дозрілості, - вони стоять на моріжку твоєї долі; їхні ворсисті стебла, листя пахне сухою курявою, і так добре від тих сухих пахоців, наче вони тобі обіцяють безсмертя. Безперервність життя (За Є. Гуцалом).

2. Підкресліть слова, у яких вимова не відповідає їх написанню: *робиться, екзотика, смак, на дошці, гриб, мережка, казка, дуб, навчається, голубка, кузня, у книжці, діди, документ голуб, зшити.*

3. Поділіть слова на фонетичні та орфографічні склади: *мовчанка, лавровий, покришка, обід, захват, перекус, дружка, сурма, зілля, ядерний.*

4. Визначте звук за його характеристикою: *приголосний, твердий, сонорний, щілинний, губний.*

Загальновідомо, що звуки мовлення утворюються в результаті руху і положення органів мовлення, певної роботи мовленнєвого апарату, а також характеризуються висотою, силою, тембром та ін. Відповідно, у процесі встановлення рівня лінгвістичної компетенції ставилося питання про застосування акустичних (інструментальний: звукозапис, відображення його на комп'ютері, осцилограма) та артикуляційних (рентгенівські знімки, самоспостереження, фотографія, кінозйомка, й ін.) методів дослідження звуків. Треба сказати, що лише від 38 до 40 % опитуваних назвали окремі методи.

Результати сформованості лінгвістичної компетенції подано в таблиці 2.1:

Таблиця 2.1

Показники рівня сформованості лінгвістичної компетенції здобувачів освіти І-

ІІ курсів

Зміст мовної компетенції	Рівні	здобувачів освіти ПО-11 і ПО-22 %	
		ПО-11	ПО-22

Знання про лінійний та нелінійний рівні фонетики	Високий	15,1	14,3
	Достатній	28,8	26,1
	Середній	50,2	54,5
	Низький	5,9	5,1
Відомості про методи досліджень	Високий	14,3	12,3
	Достатній	26,4	27,2
	Середній	52,6	55,3
	Низький	6,7	5,2
Використання історичних коментарів під час пояснення основних явищ	Високий	14,2	14,4
	Достатній	26,3	27,2
	Середній	5,3	53,2
	Низький	4,2	5,2
Зв'язок української мови з іншими розділами мовознавчої науки	Високий	11,7	14,2
	Достатній	27,1	29,3
	Середній	56,2	51,7
	Низький	5,0	4,8
Відомості про видатних представників української мови	Високий	14,0	12,1
	Достатній	28,3	24,2
	Середній	52,1	58,1
	Низький	5,6	5,6

Рис.2.1.1. Знання про лінійний та нелінійний рівні фонетики здобувачів освіти груп ПО-11 і ПО-22

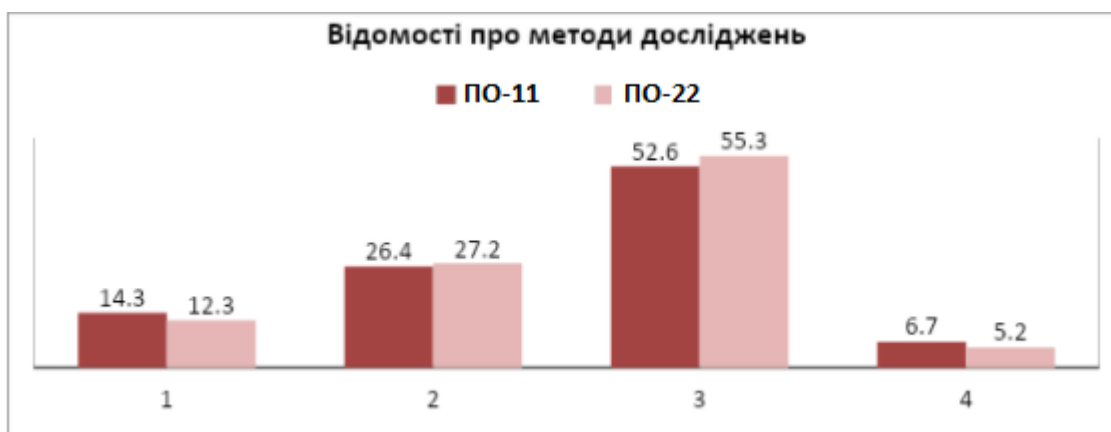

Рис.2.1.2. Відомості про методи досліджень здобувачів освіти груп ПО-11, ПО-22

Рис.2.1.3. Використання історичних коментарів під час пояснення основних явищ здобувачів освіти груп ПО-11, ПО-22

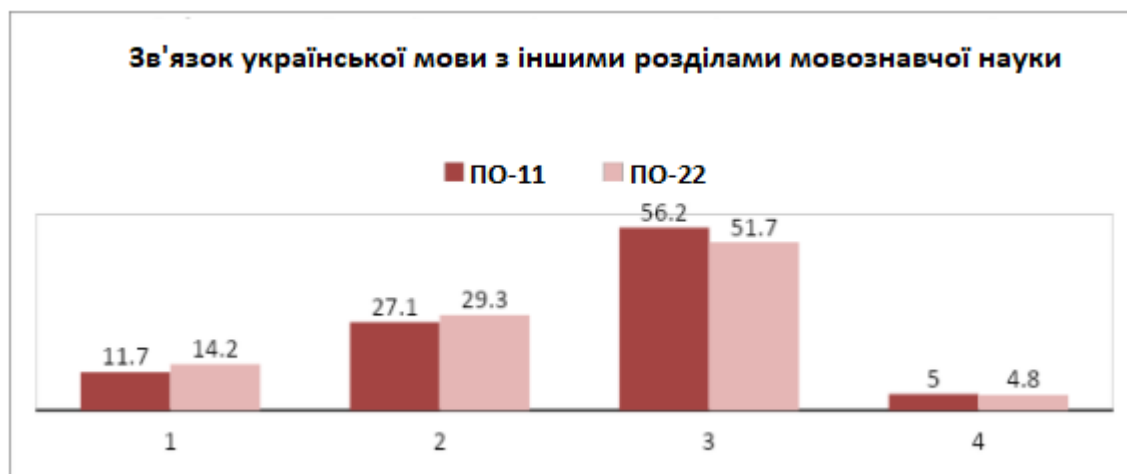

Рис.2.1.4. Зв'язок української мови з іншими розділами мовознавчої науки

Рис 2.1.5. Відомості про видатних представників української мови

Встановлення рівня сформованості **мовленнєвої** компетенції передбачало практичне володіння нормами усного та писемного мовлення: функціонально-стилістичне послуговування фонетикою; орфоепічними, оскільки вони охоплюють фонетичну систему мови (склад фонем української мови, їх якість та зміни в певній фонетичній позиції), інтонаційними, акцентуаційними, орфографічними.

Проблема діагностики мовленнєвої компетенції є надзвичайно важливою, адже від її вирішення залежить, наскільки ефективно ґрунтуватися навчання мови загалом і фонетики. Для діагностування стану мовленнєвої компетенції здобувачів освіти використовувалися тести (дали змогу виявити рівень мовленнєвих умінь), виконувалася контрольна робота, а також робота над текстом змістом якої передбачалося виконати завдання різного рівня складності.

До блоку №2 – *мовленнєва компетенція* –тестування.

1. У якому рядку між словами слід уживати прийменник *в*:

1) запитати (у, в) актриси,, сидіти (у, в) автобусі, жив (у, в) сестри, працювати (у, в) аптеці;

2) служити (у, в) армії, була (у, в) Італії, жила (у, в) Одесі, плавати (у, в) озері;

3) успіх (у, в) творчості, читала (у, в) журналі, (у, в) друга; приніс (у, в) кишені, попросив;

4) бачив (у, в) товариша, відніс (у, в) клас, зайти (у, в) бібліотеку, стати (у, в) пригоді;

5) зайти (у, в) клас, бігти (у, в) сад, жити (у, в) Києві, погляд (у, в) майбутнє.

2. У якому рядку у всіх словах відбулося спрощення приголосних?

1) хвастнути, пестливий, свиснути, ненависний, тижневий;

2) серце, шелеснути, цілісний, гуснути, радісний.

3) тріснути, масний, хворостняк, вискнути, писнути;

4) власний, гігантський, безвиїзний, кістлявий злісний,;

5) ремісник, зап'ястний, навмисне, провісник, шістнадцять;

3. У якому рядку всі слова наголошені правильно?

1) даємо́, забавка, дрóва, евфоні́я, дійдеш;

2) зубо́жіти, літопис, зна́йдуть, зру́чний, мережа;

3) жуємо́, експе́рт, горóшина, досхочу́, йдемо́;

4) вірші́, бюлетéнь, вимóва, бюрократія, водопрóвід;

5) кухонний, найцікавіший, квартал, з надягну, рання.

6. Художнім виражальним засобом фоностилістики є:

- 1) алітерація, епіфора, асонанс, анафора; 2) синонімія, паронімія, антонімія;
3) дисиміляція, асиміляція; 4) інше.

Контрольна робота.

1. Запишіть слова фонетичною транскрипцією. Визначте: 1) уподібнення приголосних за м'якістю; 2) уподібнення приголосних за місцем і способом творення; 3) уподібнення приголосних за дзвінкістю / глухістю.

З поля, з джемом, зжувати, миєшся, молотьба, розпитати, кінці, шість, посміхаються, посміхнутися, футбол, Оришці, сфотографувати, мережка, як же, у вушанці, мушці, дивишся цвіт, солодке, гичці, тут були, рибалці, білці.

2. Запишіть групи приголосних, у яких відбувається спрощення в сучасній українській мові за зразком: [здн] – [зн]: *проїзд – проїзний*.

3. Розподіліть пари слів на групи за особливостями чергування: а) [o], [e] з [i]; б) [o], [e] з нулем звука; в) [e]з [o] після шиплячих та [й].

Річ – речі, осінь – осені, гайок – гасчок, пекти – випікати, сім – семи, овес – вівса, року – рік, віз – возу, копієчка – копійок, день – дня, воля – вільний, залишок – залишку, пшоно – пшениця, мішок – мішечок, швець – шевця.

4. Поміркуйте і запишіть коротке пояснення, чому у вимові приголосні у словах: *старістю, честю, кров'ю, любов'ю, унікальністю, першістю, святістю* не подовжуються, а у словах: *латунню, маззю, міццю, тушию, Россю, молоддю, піччю* подовжуються.

5. Укажіть у поданих реченнях усі випадки чергувань приголосних звуків.

1. *І думається про картоплю, буряки, що посаджені в землю, ростуть, тягнуться до сонця, – й чому воно так?* (За Є. Гуцалом). 2. *Слово – не значок, не символ: це вогонь, сорочка духу народу* (За І. Дзюбою). 3. *Всяка пташка своїх пісень*

співає (Нар. тв.). 4. *Зброє моя, послужи воякам краще, ніж служиш ти хворим рукам* (Леся Українка). 5. *Я люблю, я жити хочу серцем, не красою* (Т. Шевченко).

Результати оцінювання мовленнєвої компетенції показали, що здобувачі освіти часто порушують мовленнєві норми – практичне володіння здобувачами освіти нормами усного та писемного мовлення: а) інтонаційними (дикційна нормативність, навички інтонаційно грамотного оформлення різних висловлень, навички коректного членування мовлення на ритмічні групи, адекватної паузації, навички реалізації логічного та фразового наголосів, навички регулювання тону, темпу власного мовлення, залежно від можливостей слухачів; уміння виконувати інтонаційну партитуру тексту); б) орфоепічними, оскільки вони охоплюють фонетичну систему мови (склад фонем української мови, навички правильної вимови звуків залежно від їх позиції у складі, слова, їхню якість і зміни в певній фонетичній позиції, синтагмі, фразі, навички виділяти й ідентифікувати звуки мови за їхнім співвідношенням до фонем; навички нормативного наголошування слів;); в) орфографічними (подовження в групах приголосних, ненаголошені голосні [e], [u], [o] в коренях слів, спрощення в групах приголосних, основні випадки чергування, правила вживання апострофа й ін.).

Таблиця 2.2

**Показники рівня сформованості мовленнєвої компетенції здобувачів освіти
ПО-11 та ПО-22**

Зміст мовленнєвої Компетенції	Рівні	здобувачі освіти ПО-11 та ПО-22, %	
		По-11	ПО-22
Практичне володіння орфоепічними нормами	Високий	10,0	9,2
	Достатній	29,7	26,2
	Середній	53,2	58,1
	Низький	7,1	6,5

Практичне володіння інтонаційними нормами	Високий	9,0	8,2
	Достатній	22,3	24,1
	Середній	62,7	61,8
	Низький	6,0	5,9
Практичне володіння орфографічними нормами	Високий	9,0	8,1
	Достатній	24,1	25,6
	Середній	60,2	60,1
	Низький	6,7	6,2
Функціонально-стилістичне послуговування фонетикою	Високий	10,1	8,2
	Достатній	23,16	24,1
	Середній	61,1	63,5
	Низький	5,2	4,2

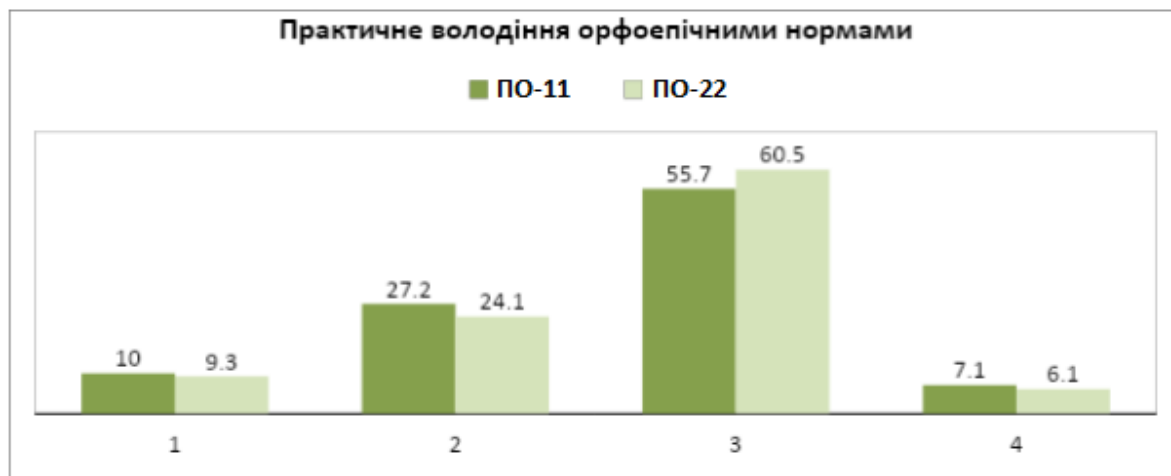

Рис.2.2.1. Практичне володіння орфоепічними нормами здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

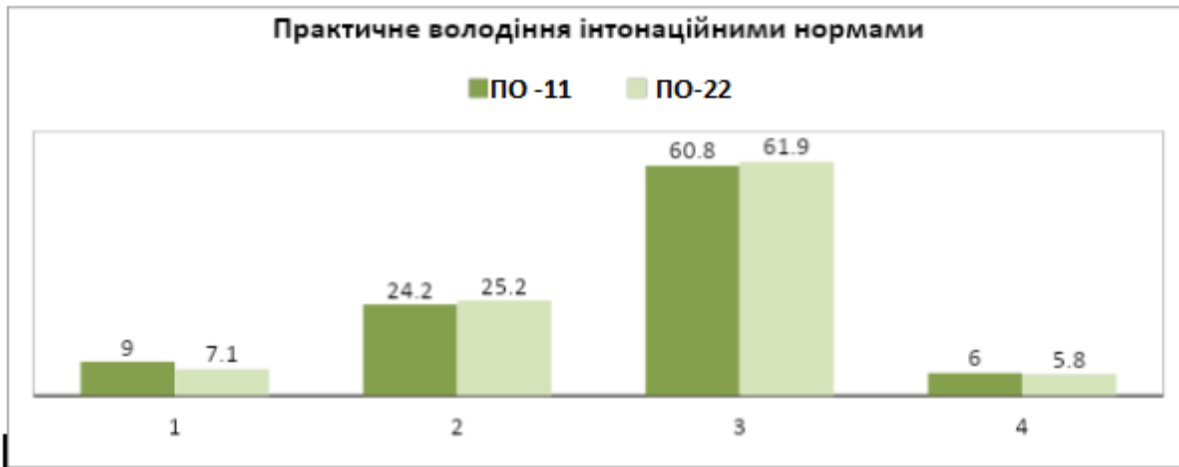

Рис.2.2.2. Практичне володіння інтонаційними нормами здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

Рис.2.2.3. Практичне володіння орфографічними нормами здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

Рис.2.2.4. Функціонально-стилістичне послуговування фонетикою здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

Завдання *блоку №3 – комунікативна компетенція* – передбачена перевірка рівня продуктивних умінь, або рівня сформованість комунікативної компетенції через створення власного усного висловлювання.

1. Створіть усне висловлювання на тему «Липа шелестить», використовуючи відомі вам (алітерація, звуконаслідування, епіфора, звуковідтворення асонанс та ін.) фонетичні засоби.

2. Інтонаційні якості мовлення дикторів радіо і телебачення прийнято характеризувати за такими ознаками: чіткий – нечіткий початок абзацу; природний – неприродний темп; природна – неприродна гучність; чіткий – нечіткий ритм; природність – неприродність інтонації; чітке – нечітке членування на мовленнєві відрізки; семантичний центр висловлювання виділяється чітко – недостатньо; темп стабільний – нестабільний; широкий – вузький діапазон голосу.

3. Підготуйте і виголосіть доповідь (3–4 хвилини) на тему «Засоби евфонії рідної мови», враховуючи такі поради: 1) дотримуйтеся орфоепічних, акцентуаційних норм; 2) виберіть необхідний темп мовлення; 3) витримуйте паузи; 4) визначте тембр згідно з висловлюванням такого типу; 5) стежте за підвищенням та зниженням тону.

Констатувальний зріз засвідчив недостатній рівень розвитку комунікативної компетенції у здобувачів освіти. Вони не завжди можуть використовувати одиниці та засоби фонетики в різних видах мовленнєвої діяльності. Перевірка вміння читати вголос здійснювалася індивідуально за такою технологією: викладач пропонував текст, після чого здобувач освіти читав текст мовчки, далі озвучував текст перед групою. Тексти для читання добиралися відповідно до чинних вимог програми з таким розрахунком, щоб час його озвучення дорівнював двом хвилинам. Вміння використовувати фонетичні засоби виразності під час аналізу і конструювання висловлення здійснювалося тематично. Зміст контролю визначався згідно з компетентнісним, функційно-стилістичним підходами до мовного курсу.

Аналізуючи виконані роботи, різних видів завдань можемо зробити висновок, що 5–6 % здобувачів освіти отримали бали низького рівня, успіхи яких у самостійному конструюваному висловлюванні поки що незначні, не володіють мовленнєвознавчими поняттями (його будова, стиль, текст, тип мовлення, доцільне використання в ньому фонетичних засобів). 52–54 % балів отримали здобувачі освіти, які досягли певних результатів, але ще є істотні недоліки, над якими потрібно працювати: порушують ритмічну структуру слова, недостатній рівень аргументованості суджень, логічні наголоси не завжди пристосовуються до особливостей слухацької аудиторії оформляють різні типи висловлень без дотриманням пауз.

Під час перевірки вмінь дібрати необхідну форму, спосіб вираження залежно від умов комунікативного акту враховували ступінь повноти вираження теми, ступінь вияву творчих здібностей, міра самостійності, особистого ставлення до висловлювання. Результати діагностування засвідчили низький рівень здобувачів освіти фонетичних знань і вмінь застосовували їх у безпосередній ситуації спілкування (4–7 %). Майже 53–55 % здобувачів освіти отримали середній бал, оскільки вони не завжди влучно сприймають чуже й власне звучне мовлення, відсутня

вправність у послуговуванні правильним мовленнєвим диханням, не своєчасно фіксують помилки у ньому, недоречно регулюють тоном і темпом, тембром власного мовлення відповідно до ситуації спілкування. Показники рівня сформованості комунікативної компетенції здобувачів освіти подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Показники рівня сформованості комунікативної компетенції здобувачів освіти груп ПО-11 та ПО-22

Зміст комунікативної компетенції	Рівні	здобувачі освіти груп ПО-11 та ПО-22, %	
		ПО-11	ПО-22
Володіння вміннями та навичками виразного читання	Високий	11,0	10,2
	Достатній	32,3	37,1
	Середній	50,1	56,6
	Низький	6,6	6,1
Уміння використовувати фонетичні засоби під час аналізу і конструювання тексту	Високий	12,1	9,3
	Достатній	30,1	31,1
	Середній	51,6	53,5
	Низький	6,2	6,1
Уміння обирати необхідну форму, спосіб використання залежно від умов акту комунікації	Високий	10,1	9,2
	Достатній	29,2	32,3
	Середній	54,6	53,4
	Низький	6,1	5,1

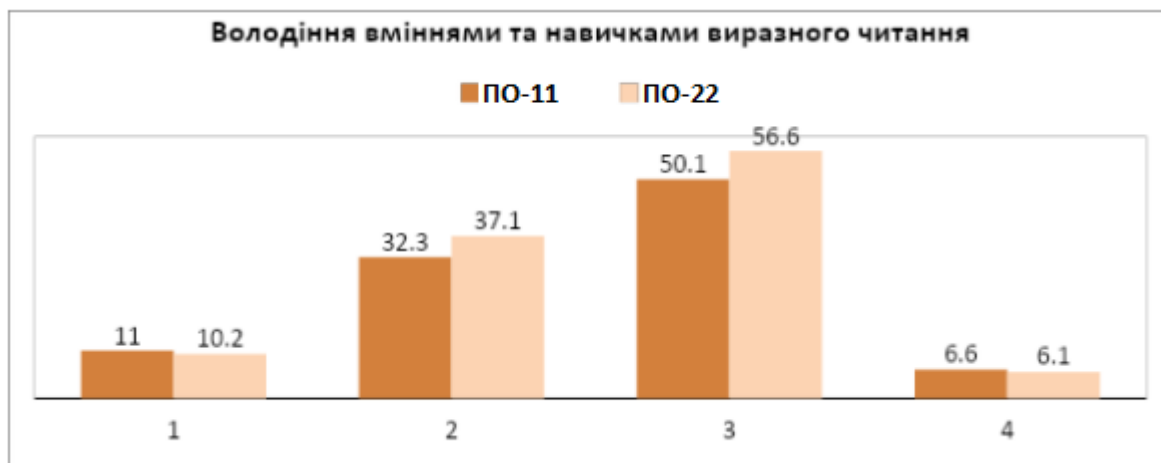

Рис.2.3.1. Володіння вміннями та навичками виразного читання здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

Рис.2.3.2. Уміння використовувати фонетичні засоби під час аналізу і конструювання тексту здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

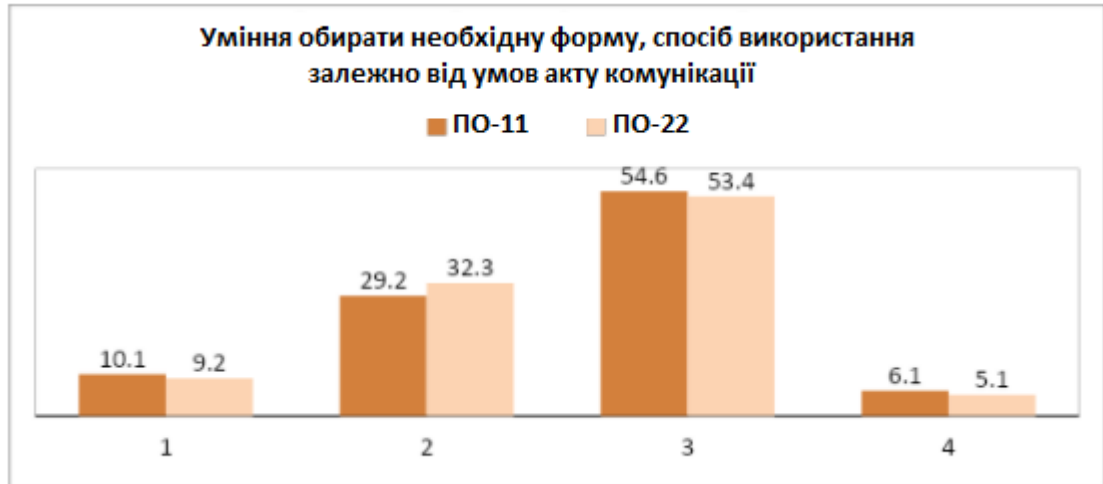

Рис.2.3.2. Уміння обирати необхідну форму, спосіб використання залежно від умов акту комунікації здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

2.2. Система роботи щодо формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій здобувачів освіти за допомогою інноваційних освітніх технологій

Результатом дослідження рівня сформованості мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій здобувачів освіти на заняттях української мови за професійним спрямуванням з використанням інноваційних освітніх технологій урахування даних діагностування було визначено мету, завдання, вихідні положення, зміст і структуру експериментально-дослідного навчання й опрацювання спеціальної науково-методичної літератури з лінгвістики, психології, психолінгвістики, дидактики.

Дослідно-експериментальне навчання відбувалось за таких умов:

- 1) здобувачі освіти обов'язково проходили всі етапи формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій за розробленою програмою;
- 2) мета діагностичних поточних зрізів в здобувачів освіти ПО-11 – простежити за динамікою формування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій, виявлення, які корективи необхідно внести в подальше експериментальне навчання.

У процесі формувального експерименту активно використовувалися інноваційні та традиційні освітні технології (проектні технології, мовний архів, блокові технології, комунікаційно-інформаційні технології здобувача освіти). При доборі методів навчання в коледжі перевагу віддавали класифікації методів навчання за способом взаємодії викладача й здобувачів освіти. Застосовувалися методи навчання, основною вимогою яких є якісний чинник, пов'язаний з особливістю пізнавальної діяльності (проблемного викладу, дослідницький, гіпотеза), інтерактивні методи (мотиваційні, пізнавальні, регулятивні, інформаційні,).

Запропоновану систему навчання вводили на заняттях та спецкурсах. Покращували теоретичні відомості про української мову з виокремленням у ній лінійного та нелінійного рівнів, виконували вправи та завдання, за допомогою яких

передбачено виклад дискусійних питань, тлумачення лінгвістичних термінів і понять за чинними підручниками, довідковими джерелами, посібниками,.

Дидактичним матеріалом слугували художні тексти української та зарубіжної літератур; дозволяли відпрацьовувати навички техніки мовлення, вміння довільно продукувати емоційно-експресивні, стилістично марковані інтонації, а з іншого – тексти, які, з одного боку, відображали особливості розмовного стилю, включаючи і діалекти,. Ось тому велику роль у навчанні відіграло використання наочно-ілюстративного матеріалу (творів живопису, відеофільми, магнітофонні записи художнього розмовного, музики, діалектного мовлення та ін.).

Отже, вищезгадана система роботи дає можливість здобувачам освіти оволодіти мовною, мовленнєвою та комунікативною компетенцією на етапі поглиблення, узагальнення та систематизації знань з української мови за професійним спрямуванням.

2.3. Результати експериментального дослідження

Для перевірки ефективності експериментальної методики навчання української мови за професійним спрямуванням було здійснено контрольний експеримент і виявлено динамічну сформованість мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій.

Задля покращення об'єктивності оцінки результатів здійсненої системи роботи здобувачів освіти під час контрольних зрізів ставили у рівні умови. Для чіткішого розуміння результатів робіт і визначення відмінностей у якості їх виконання контрольні завдання було розроблено подібно до тих, що виконувалися в процесі діагностування рівня сформованості провідних компетенцій, однак зміст завдань був дещо іншим, складним.

Контрольний експеримент здійснений відповідно до мети і завдань формувального експерименту, тому об'єктом перевірки та оцінювання були рівні мовної, комунікативної (володіння спеціальними мовленнєвознавчими знаннями: стилі і типи мовлення, доцільне застосування в тексті засобів мовленнєвої виразності та вміння використати їх під час аналізу тексту; володіння вміннями й навичками в різних видах мовленнєвої діяльності: письмо, говоріння, слухання, читання) компетенцій здобувачам освіти.

Після введення авторської системи навчання нами виявлено покращення результатів навчальних досягнень здобувачів освіти в експериментальному класі порівняно з контрольним. Задля уточнення динаміки рівня сформованості лінгвістичної компетенції здобувачів освіти, який пройшов всі потрібні етапи формувального експерименту за розробленою програмою, провели математичну обробку результатів зрізів методом зіставного аналізу. У здобувачів освіти групи ПО-11, де застосовувалася традиційна методика навчання, динаміка сформованості лінгвістичної компетенції залишилася сталою. Що ж до групи ПО-22, то рівень сформованості окресленої компетенції підвищився (див. таблицю 2.4).

Таблиця 2.4

**Показники рівня сформованості лінгвістичної компетенції здобувачів
освіти груп ПО-11 та ПО-22**

Зміст мовної Компетенції	Рівні	здобувачів освіти, %	
		ПО-11	ПО-22
Знання про лінійний та нелінійний рівні фонетики	Високий	21,2	15,1
	Достатній	40,5	28,8
	Середній	35,1	50,2
	Низький	3,2	5,9
Відомості про методи досліджень	Високий	19,0	14,3
	Достатній	40,7	26,4
	Середній	37,0	52,6
	Низький	3,3	6,7
Історичні коментарі під час пояснення явищ мови	Високий	18,1	14,2
	Достатній	43,6	26,3
	Середній	35,3	55,3
	Низький	3,0	4,2
Зв'язок української мови з іншими розділами мовознавчої науки	Високий	16,1	11,7
	Достатній	45,5	27,1
	Середній	36,2	56,2
	Низький	2,2	5,0
Відомості про видатних діячів української мови	Високий	20,0	14,0
	Достатній	44,7	28,3
	Середній	32,1	52,1
	Низький	3,2	5,6

<i>Середній показник</i>	Високий	18,8	13,9
	Достатній	43,0	27,4
	Середній	35,2	53,2
	Низький	3,0	5,1

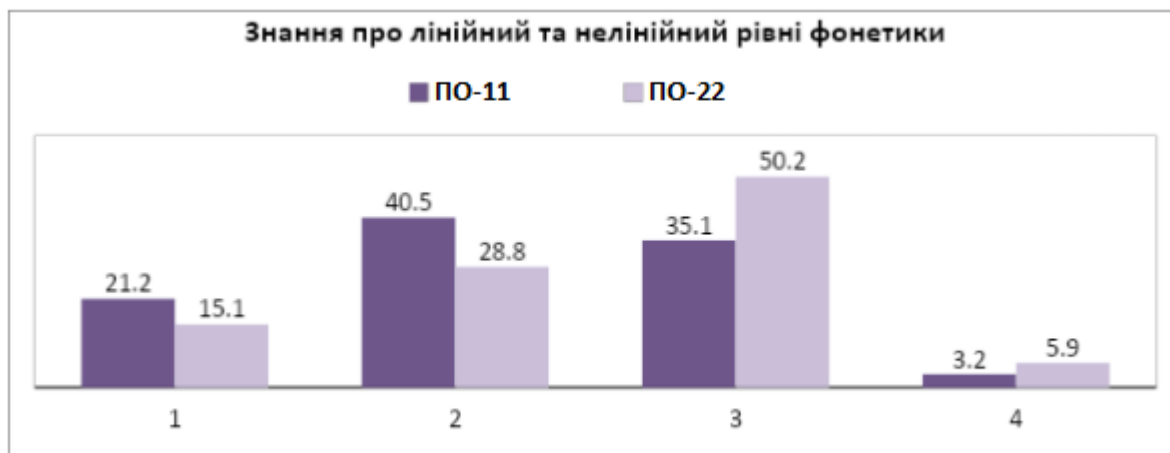

Рис.2.4.1. Знання про лінійний та нелінійний рівні фонетики здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

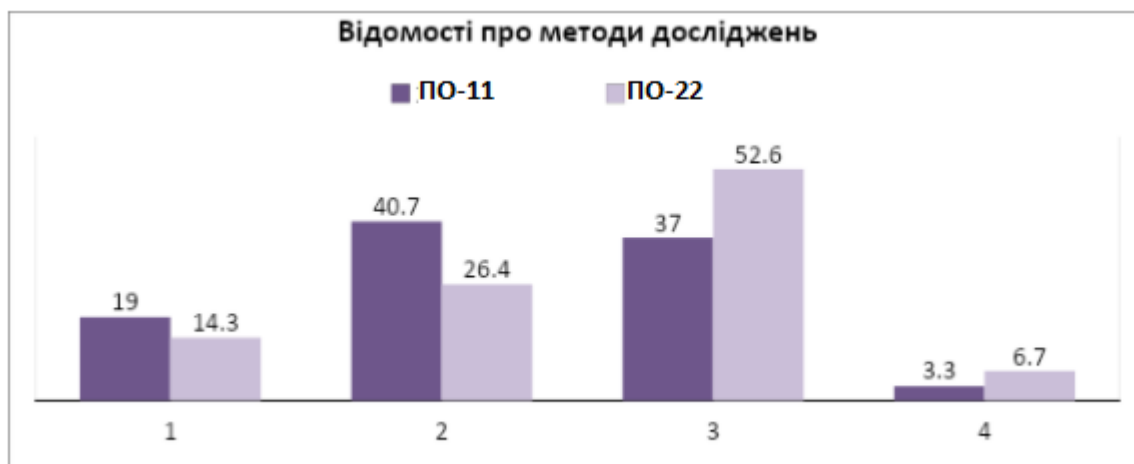

Рис.2.4.2. Відомості про методи досліджень здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

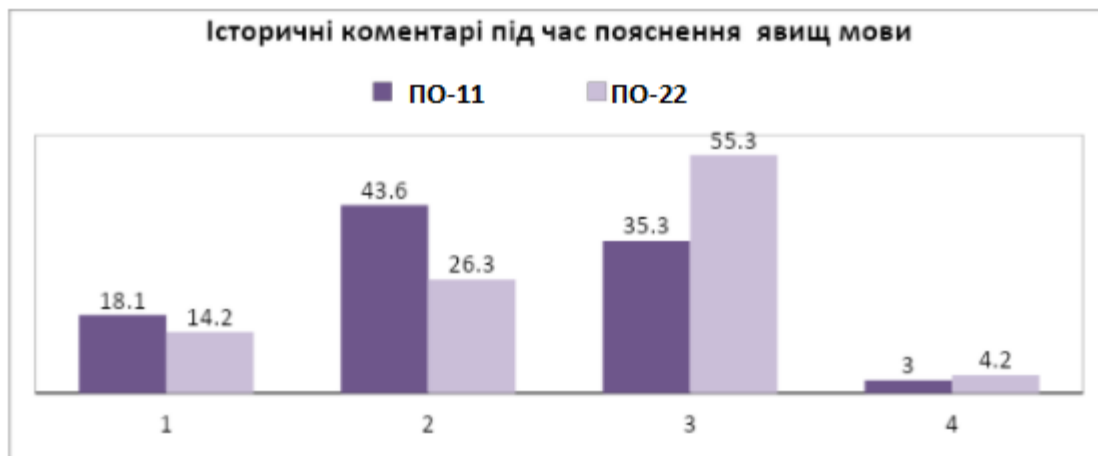

Рис.2.4.3. Історичні коментарі під час пояснення явищ мови здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

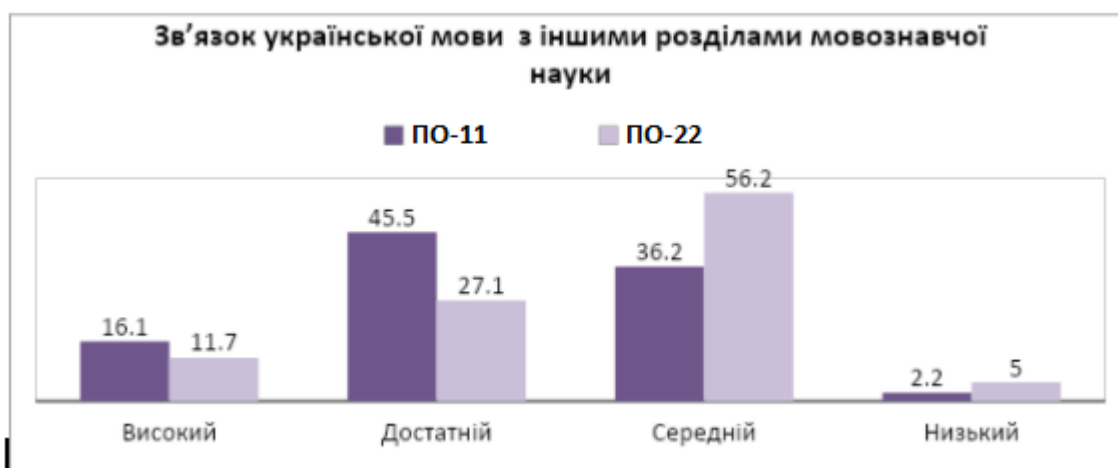

Рис.2.4.4. Зв'язок української мови з іншими розділами мовознавчої науки здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

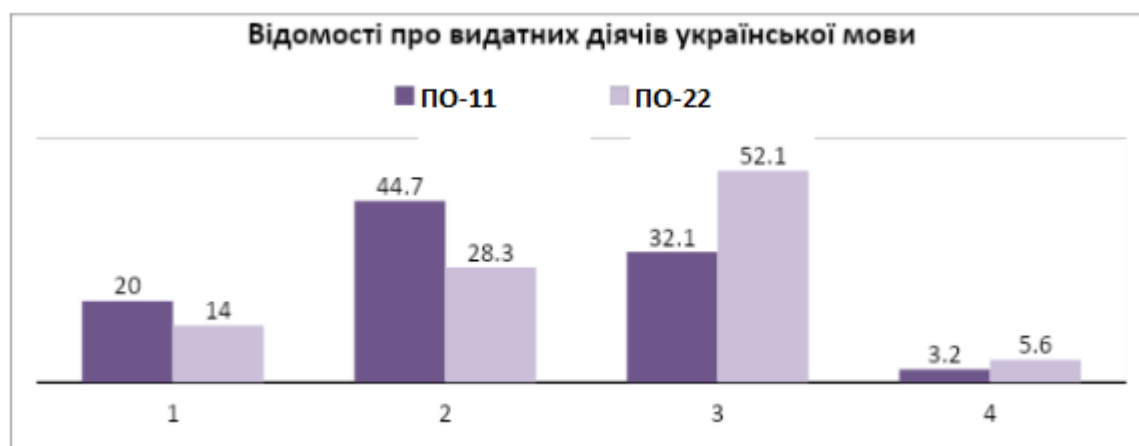

Рис.2.4.5. Відомості про видатних діячів української мови здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

Середні показники високого та достатнього рівнів сформованості лінгвістичної компетенції в група ПО-22 зросли, порівняно з контрольним на 23,2 %; показники середнього і низького рівнів знизилася на 23,2 %:

Таблиця 2.5

Середні показники рівнів сформованості лінгвістичної компетенції

Рівні, % Групи	Високи й	Достатн ій	Середн ій	Низьки й
ПО-11	17,4	45,5	34,3	2,8
ПО-22	13,2	26,5	55,3	5,0

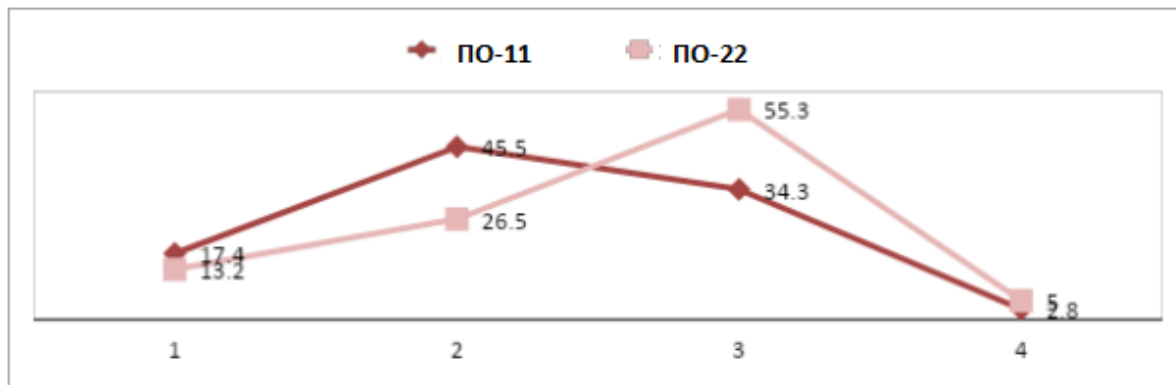

Рис.2.5. Середні показники рівнів сформованості лінгвістичної компетенції

Здобувачі освіти групи ПО-11 зіставляли, аналізували, подавали різноманітні інтерпретації; проводили лінгвістичні експерименти; за необхідності додавали історичні коментарі до мовних явищ; класифікували мовні явища і факти, тлумачили лінгвістичні поняття і терміни за чинними посібниками, підручниками, довідковими джерелами. Першим було помітно усвідомлення здобувачами освіти природи звука,

фонем, їхніх функцій, складу, інтонації, наголосу, диференціації звуків і букв. На відповідному рівні виконувалися графіко-фонетичний, фонетико-графічний і фонетико-фонемний розбори, під час виконання яких називалися букви, спрощення, вимовлялися звуки, склади, визначалися варіанти фонем у потоці мовлення, чергування.

Сформований рівень лінгвістичної компетенції в контрольному класі у середньому нижчий. Високий і достатній – мають лише 39,1 % (тоді як в ПО-11 – 62,9 %); середній і низький рівні в групі ПО-22 у середньому виявилися вищими – 60,3 % (в ПО-11 – 37,1 %).

Здобувачі освіти у групі ПО-22 не зовсім легко оперують фонетичною термінологією, їм значно важче подати історичні коментарі до мовних фактів і явищ, лінгвістичні експерименти вони проводять з вчителем, проявляючи низький рівень самостійності.

У процесі встановлення рівня сформованості мовленнєвої компетенції виявилось, що в експериментальному класі він вищий порівняно з контрольними (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Показники рівня сформованості мовленнєвої компетенції здобувачів освіти груп ПО-11 та ПО-22

Зміст мовленнєвої компетенції	Рівні	здобувачів освіти, %	
		ПО-11	ПО-22
Практичне володіння орфоепічними нормами	Високий	17,0	10,0
	Достатній	58,0	27,2
	Середній	21,0	55,7
	Низький	4,0	7,1

Практичне володіння акцентуаційно-інтонаційними нормами	Високий	15,0	9,0
	Достатній	59,0	24,2
	Середній	22,0	60,8
	Низький	4,0	6,0
Практичне володіння орфографічними нормами	Високий	16,0	9,0
	Достатній	56,0	24,2
	Середній	24,0	60,1
	Низький	4,0	6,7
Функціонально-стилістичне послуговування фонетикою	Високий	15,0	10,1
	Достатній	55,0	23,1
	Середній	26,0	61,6
	Низький	4,0	5,2
<i>Середній показник</i>	Високий	14,6	9,5
	Достатній	42,1	24,7
	Середній	39,4	59,5
	Низький	3,1	6,25

Рис.2.6.1. Практичне володіння орфоепічними нормами здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

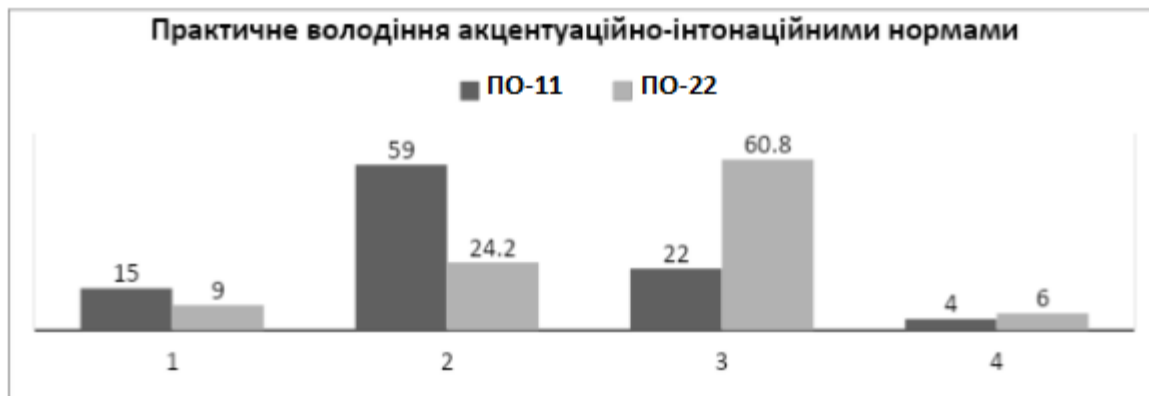

Рис.2.6.2. Практичне володіння акцентуаційно-інтонаційними нормами здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

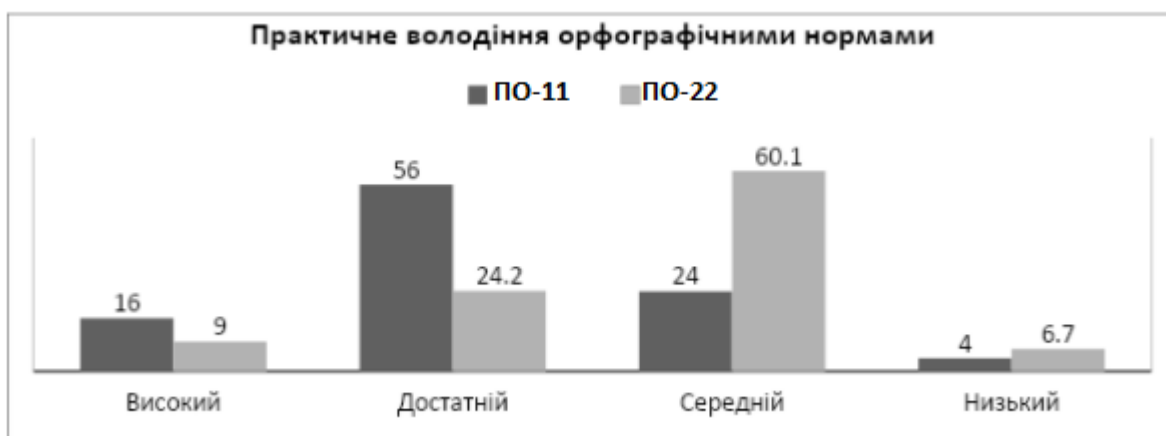

Рис.2.6.3. Практичне володіння орфографічними нормами здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

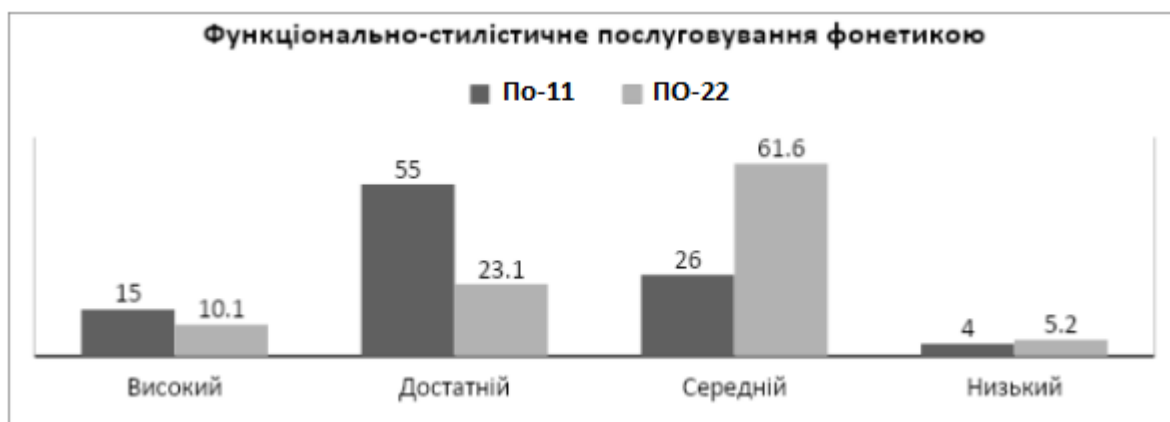

Рис.2.6.4. Функціонально-стилістичне послугування фонетикою здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

Середні показники високого та достатнього рівнів сформованості мовленнєвої компетенції в групі ПО-11 зросли на 23,7 %, показники середнього і низького рівнів знизилися на 23,7 % (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7

Середні показники рівнів сформованості мовленнєвої компетенції

Рівні, % Групи	Високи й	Достатн ій	Середн ій	Низьки й
ПО-11	12,75	43,75	40,0	3,5
ПО-22	8,6	24,2	61,7	5,5

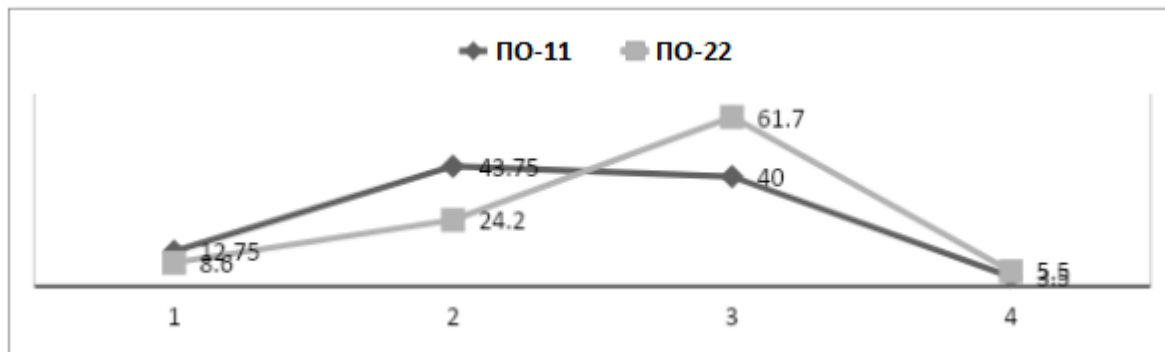

Рис.2.7. Середні показники рівнів сформованості мовленнєвої компетенції

Сформований рівень мовленнєвої компетенції в групі ПО-22 у середньому нижчий. Високий і достатній – мають лише 32,8 % (тоді як в ПО-11 – 56,5 %); середній і низький рівні в ПО-22 у середньому виявився вищим – 67,2 % (в ПО-11 – 43,5 %).

Здобувачі освіти в ПО-11 поділяли варіанти норм, належним чином оволоділи нормами усного та писемного мовлення; знаходили порушення мовних норм у

власному та чужому мовленні: а) інтонаційними (інтонаційно грамотно оформлювали різні висловлення, дотримувалися дикційної нормативності, членували мовлення на ритмічні групи, вживали логічний та фразовий наголоси, регулювали темп власного мовлення, залежно від можливостей слухачів; виконували інтонаційну партитуру тексту); б) орфографічними (спрощення в групах приголосних, подовження в групах приголосних, ненаголошені голосні [e], [u], [o] в коренях слів, основні випадки чергування, правила вживання апострофа й ін.); в) орфоепічними (правильно вимовляли звуки залежно від їх позиції у складі, синтагмі, слові, фразі, нормативно наголошували слова; виявляли якість та зміни фонем у певній фонетичній позиції, виділяли й ідентифікували звуки мови за їхнім співвідношенням до фонем).

Під час визначення рівня сформованості комунікативної компетенції здобувачів освіти після впровадження розробленої системи навчання нами виявлено кращий результат в групі ПО-11 порівняно з контрольним. У групі ПО-22 динаміка сформованості комунікативної компетенції залишилася сталою, де застосовувалася традиційна методика навчання. Що ж до ПО-11, то рівень сформованості окресленої компетенції підвищився (див. таблицю 2.8).

Таблиця 2.8

Показники рівня сформованості комунікативної компетенції здобувачів освіти груп ПО-11 та ПО-22

Зміст комунікативної компетенції	Рівні	здобувачі освіти, %	
		ПО-11	ПО-22
Володіння вміннями та навичками виразного читання	Високий	14,2	11,0
	Достатній	54,6	32,3
	Середній	27,0	50,1
	Низький	4,2	6,6

Уміння використовувати засоби мови під час аналізу і конструювання тексту	Високий	16,0	12,1
	Достатній	50,7	30,1
	Середній	30,1	51,6
	Низький	3,2	6,2
Уміння обирати необхідну форму, спосіб використання залежно від акту комунікації	Високий	15,1	10,1
	Достатній	52,5	29,2
	Середній	29,2	54,6
	Низький	3,2	6,1
<i>Середній показник</i>	Високий	15,1	11,0
	Достатній	52,6	30,5
	Середній	28,7	52,1
	Низький	3,5	6,3

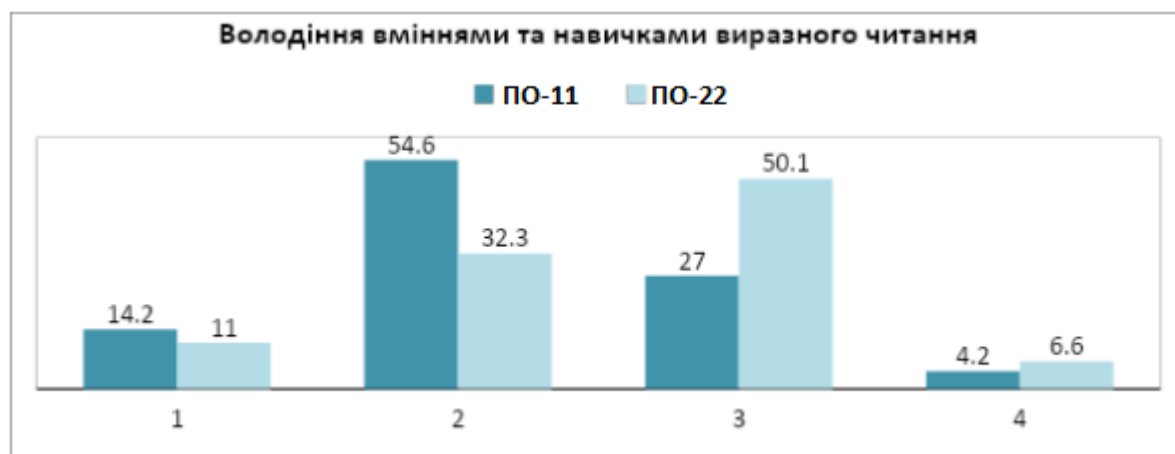

Рис.2.8.1. Володіння вміннями та навичками виразного читання здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

Рис.2.8.2. Уміння використовувати засоби мови під час аналізу і конструювання тексту здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

Рис.2.8.3. Уміння обирати необхідну форму, спосіб використання залежно від акту комунікації здобувачами освіти груп ПО-11 та ПО-22

Ці дані показують, що середні показники високого та достатнього рівнів сформованості комунікативної компетенції в ПО-11 збільшились на 24,2 %, показники середнього і низького рівнів зменшились на 24,8 % (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Середні показники рівнів сформованості комунікативної компетенції

Рівні, % Групи	Високий	Достатній	Середній	Низький
ПО-11	15,1	51,1	30,6	3,2

ПО-22	10,0	32,0	52,1	5,9
--------------	------	------	------	-----

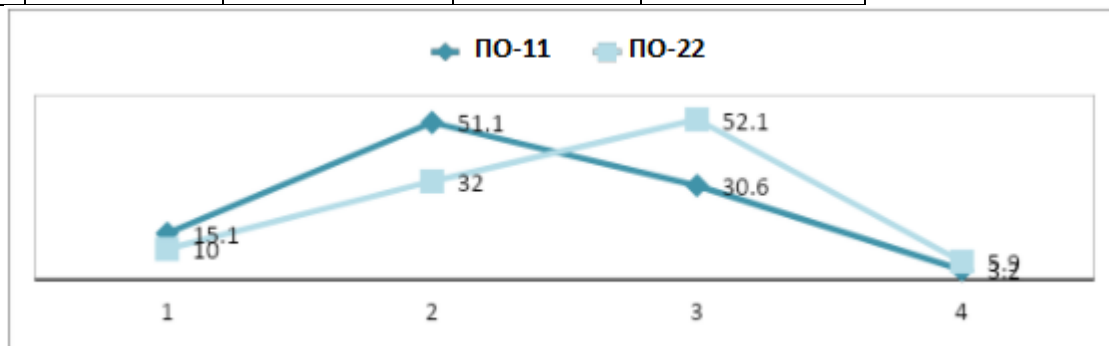

Рис.2.9. Середні показники рівнів сформованості комунікативної компетенції

Щодо рівня сформованості комунікативної компетенції в групі ПО-22 у середньому також нижчий. Високий і достатній мають лише 42 % учнів (тоді як в ПО-11 – 66,2 %); середній і низький рівні в ПО-22 у середньому виявився вищим – 58 % (в ПО-11 – 33,8 %).

Висновки до II розділу

У визначені динаміки розвитку мовної, мовленнєвої, комунікативної компетенцій здобувачів освіти, які брали участь на етапі діагностування за розробленою програмою, було здійснено математичну обробку констатувального зрізу. Результатами аналізу стану сформованості основних компетенцій здобувачів освіти у процесі навчання української мови за професійним спрямуванням свідчать про необхідність створення науково обґрунтованої системи з використанням інноваційних технологій навчання, яка сприяла б формуванню мовної особистості з проєкцією на майбутню професійну діяльність.

Отже, результати експериментальної роботи підтвердили, що процес навчання української мови за професійним спрямуванням з використанням інноваційних освітніх технологій став ефективним тому, що: ; реалізація функційно-стилістичного, особистісно зорієнтованого системного, компетентнісного, підходів у навчанні української мови за професійним спрямуванням змогли дати вибір прийомів навчання та оптимальних методів; комплексна організація навчання української мови з іншими розділами мовознавчої науки дозволила зрозуміти здобувачам освіти внутрішньо-рівневі та міжрівневі зв'язки; уточнення і вдосконалення змісту курсу української мови сприяло поглибленому засвоєнню мовних умінь; послідовне формування мовної, комунікативної, мовленнєвої, компетенцій здобувачів освіти інтенсифікувало виховання мовної особистості.

ВИСНОВКИ

Інноваційні технології навчання на теперішньому етапі розвитку освіти є новизною, що швидко проникає в усі педагогічні ланки, позитивно на них впливає і є прогресуючим процесом, що має здатність постійно розвиватися. У сучасних літературних джерелах часто можемо зустріти це поняття, оскільки педагогічний процес має здатність постійно вдосконалюватися. «Інноваційні технології навчання» як ефективні нововведення, що відносяться до організації освітнього процесу загалом є, як деякі методи (у вузькому значенні) реалізації окремої його частинки.

Щодо навчальної діяльності та її ефективності. Якщо працюватимуть креативні педагоги з хорошим потенціалом професійної компетентності, які зможуть правильно виділяти специфічні функції в навчально-виховному процесі: постійне урізноманітнення та пошук ефективних прийомів, форм, методів роботи, методик тощо. Введення інтерактивних технологій навчання потребує перегляду з боку викладача звичної системи оцінювання знань, тому що вона не вбачає процес засвоєння навчального матеріалу здобувачем освіти, його старанність, прагнення та діяльність у групі, не передбачає рефлексію, самооцінку, а це стає гальмуванням у розвитку особистості. Плануючи навчальний процес, учитель має так спланувати зміст навчання, добирати такі прийоми, методи, засоби навчання, щоб розкривати і використовувати суб'єктивний досвід кожного учня, максимально вберегти здоров'я учнів, пристосовуючи методики, методи до навчальних можливостей школяра.

У різних формах роботи із здобувачами освіти особливо продуктивними є усі види занять, які залучають до осмисленого, активного сприйняття навчального матеріалу, а також заняття із застосуванням ігрових технологій (ігри-імітації, ігри-тренінги, ігри-змагання, комплексні ігри, ігрове проектування), що дають змогу сформувати ситуативне моделювання та ряд професійних компетентностей, що сприяють приближенню навчання мови до реальних умов педагогічної діяльності.

Вивчення української мови (за професійним спрямуванням) з використанням сучасних методів та форм навчання здійснює для здобувачів освіти особливі можливості: опанувати особливості мовної системи, специфіку застосування різних мовних одиниць залежно від сфери та мети вживання, здобути уміння і навички орієнтуватися у сферах офіційно-ділового усного й писемного мовлення, долучитися до вироблення мовних, комунікативних, мовленнєвих норм професійного спілкування.

Застосовуючи інноваційні технології у навчальній і дослідницькій роботі та повсякденному житті сьогодні є надважливим. Унікальне місце серед інноваційних освітніх технологій у педагогічній діяльності постає метод проєктів. Він є важливим, цікавим і необхідним для учнів, бо презентує навчання через практику, готує майбутніх професіоналів до їхньої професійної діяльності і є першими спробами педагогічної самореалізації. Завдання проєктної діяльності мають: розвивати уміння й навички визначати проблему й знаходити способи її розв'язання; розвивати комунікативні вміння й навички учнів; формувати творчі здібності учня; створювати мотиваційні чинники в навчанні й самоосвіті; формувати почуття відповідальності за свої рішення, вчинки й дії.

Експериментом було охоплено 50 здобувачів освіти I-II курсу Львівського педагогічного коледжу ім. Івана Франка.

На першому етапі констатувального зрізу проводилося анкетування здобувачів освіти, яким запропонували самостійно визначити через запитання рівень навчальних досягнень з української мови.

На другому етапі констатувального експерименту (діагностувальному) з'ясовували стан сформованої мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій гімназистів.

Для визначення прогресу розвитку мовної, мовленнєвої, комунікативної компетенцій здобувачів освіти, які брали участь на етапі діагностування за

розробленою програмою, було здійснено математичну обробку констатувального зрізу. Результати аналізу стану сформованості провідних компетенцій здобувачів знань у процесі навчання української мови за професійним спрямуванням в ВНЗ свідчать про потребу створення науково обґрунтованої системи з застосуванням інноваційних технологій навчання, яка сприяла б формуванню мовної особистості з проєкцією на майбутню професійну діяльність.

Запропонована система роботи під час проходження формувального експерименту дає можливість здобувачам освіти оволодіти мовною, мовленнєвою та комунікативною компетенцією на етапі поглиблення, узагальнення та систематизації знань з української мови за професійним спрямуванням.

Результати експериментальної роботи підтвердили, що процес навчання української мови за професійним спрямуванням з використанням інноваційних освітніх технологій в коледжі став ефективним завдячуючи тому, що: комплексна організація навчання української мови з іншими розділами мовознавчої науки дозволила усвідомити учням внутрішньо-рівневі та міжрівневі зв'язки; реалізація функційно-стилістичного, особистісно зорієнтованого системного, компетентнісного, підходів у навчанні української мови за професійним спрямуванням уможливили вибір оптимальних методів, прийомів навчання; чіткість і вдосконалення змісту курсу української мови сприяло кращому засвоєнню мовних умінь; запропонована система вправ і завдань з елементами застосування інноваційних освітніх технологій забезпечила потрібний рівень навчальних досягнень здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексюк А. М. Загальні методи навчання в школі. Київ : Радянська школа, 2005. 204 с.
2. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2 т. / под ред.: А. А. Бодалева, Б. Ф. Ломова, Н. В. Кузьминой. Москва : Педагогика, 2006. Т. 2. 286 с.
3. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. Казань : Изд-во Казанск. ун-та, 2009. 258 с.
4. Андрущенко В. Я. Аналіз програм з української та російської мов : для 5–7 класів шкіл УРСР. Київ, 1998. 31 с.
5. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка : учебн. пособ. 3-е изд. Москва : Просвещение, 2005. 300 с.
6. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса: методические основы. Москва, 1998. 192 с.
7. Біляєв О. М. Проблемні ситуації й пізнавальні завдання на уроках мови. *Українська мова і література в школі*. 1999. № 4. С. 62–63.
8. Близниченко Л. А. Значение экспериментального исследования интонации для овладения навыком устной речи на иностранном языке. *Питання психології навчання і виховання* : тези доповідей на конференції / за ред.: Г. С. Костюка, П. Р. Чамати. Київ, 1990. С. 70–73.
9. Блик О. П. Українська мова для гімназій, ліцеїв, коледжів гуманітарного профілю, шкіл (класів) з поглибленим вивченням української мови. Київ : Четверта хвиля, 2010. Ч. 1 : Фонетика. Орфографія. Лексика і фразеологія. Будова слова (Морфеміка). Словотвір. Морфологія. 397 с.
10. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади. *Дивослово*. 2015. № 2. С. 5–19.

11. Варзацька Л. Особистісно зорієнтоване навчання рідної мови. Способи розвивальної допомоги. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 8. С. 12–16.
12. Вашуленко М. С. Орфоепія і орфографія в 1–3 класах : посіб. для вчителів. Київ : Радянська школа, 1999. 104 с.
13. Вашуленко М. С. Робота над орфоепією як одна з умов формування в учнів 1–3 класів навичок орфографічного письма : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02. Київ, 1998. 196 с.
14. Ващенко В. С. Стилiстичнi явища в українській мові. Харків : Вид-во ХДУ ім. О. Горького, 1998. 228 с.
15. Вооглайд Ю. Как систематизировать методы образования взрослых. *Методы в деле повышения квалификации* : сб. научн. тр. Таллинн : Валгус, 1996. Т. 2. С. 283–287.
16. Голобородько Є. П. Загальні питання інтерактивного навчання. *Інтерактивне навчання: Досвід упровадження* : зб. наук. праць. / за заг. ред. В. Д. Шарко. Херсон : ОЛДІ-плюс, 2016. С. 3–6.
17. Голобородько Є. П. Окремі актуальні питання профільного навчання. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2015. Вип. 40. С. 38–42.
18. Головащук С. І. Складні випадки наголошення : словник-довідник. Київ : Либідь, 2012. 192 с.
19. Голуб Н. Б. Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення лексикології в школі. *Освіта Донбасу*. 2013. № 1 (96). С. 18–21.
20. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 2014. 376 с.
21. Горащук О. С. Сутність поняття «інноваційні педагогічні технології». URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_49/81.pdf.

22. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2014. 362 с.
23. Горошкіна О. М. Особливості методики навчання української мови в старших класах гімназії : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02. Київ, 2006. 191 с.
24. Давыдов В. В. Что такое учебная деятельность? *Образование: традиция и инновация в условиях социальных перемен* / под ред.: Г. Глейзера, М. Витлотиевича. Москва, 2007. С. 84–96.
25. Дарвиш О. Б. Возрастная психология / под ред. В. Е. Ключко. Москва : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2014. 264 с.
26. Дахин А. Н. Компетенция и компетентность: сколько их у российского школьника? URL: <http://www.auditorium.ru/documents/other/discuss/intro2.html>.
27. Дацюк І. Інтоніаційно-сміслові вправи під час вивчення пунктуації у простому ускладненому реченні. *Дивослово*. 2009. № 11. С. 29–32.
28. Дерев'яна Л. Роль креативних освітніх методик у процесі творчої самореалізації особистості. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер.: Педагогіка* / редкол.: М. Вашуленко, А. Вихрущ, Л. Вознюк та ін. Тернопіль, 2009. № 2. С. 12–14.
29. Єрмаков І.Г. Компетентісний потенціал проектної діяльності. URL: <http://www/library.edu-ua.net/>.
30. Загуменнов Ю., Шелкович Л., Шварц Г. Особистісно зорієнтовані технології в освіті. *Підручник для директора*. 2015. № 9–10. С.10–24.
31. Захарчук Т. В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі. URL: http://muzicteacher.at.ua/publ/innovacijni_tekhnologiji_navchannja_v_suchasnij_shkoli/1-1-0-5.
32. Ігнатенко М. Сучасні освітні технології. *Математика в школі*. 2013. № 4. С.2-6.
33. Йена-план П. Петерсена. *Новые пути зарубежной педагогики* / под. ред.: С. В. Иванова, Н. Н. Иорданского. Москва, 2004. С. 24–31.

- 34.Кримський С. Б. Проект і проектування в сучасній цивілізації. *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати* : практико-зорієнтований збірник. Київ : Департамент, 2003. С. 6–15.
- 35.Крупський Я. В., Михалевич В. М. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій. Вінниця, ВНТУ, 2018. 72 с.
- 36.Листопад О. В. Інноваційний розвиток освіти й освітні інновації. Понятійно-термінологічний аналіз проблеми. Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні аспекти : монографія. Суми : МакДен, 2017. С. 43–60.
- 37.Любашенко О. В. Лінгводидактичні стратегії: проектування процесу навчання української мови у вищій школі : монографія. Ніжин : ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2017. 296 с.
- 38.Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота , А. З. Піктенко, О. М. Любарська та ін. ; за ред.. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2014. 256 с.
- 39.Паламарчук О. Культурологічні проекти у профільній школі. *Підручник для директора*. 2015. № 9–10. С. 59–65.
- 40.Педагогические технологи / под общ. ред. В. С. Кукушкина. Ростов-на-Дону : Март, 2012. 246 с.
- 41.Перспективні освітні технології / за ред.. Г. С. Сизоненко. Київ, 2020. 560 с.
- 42.Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / за ред. О. І. Пометун. Київ : А.С.К., 2013. 144 с.
- 43.Розлуцька Г. М. Інноваційні технології в педагогічному процесі вищої школи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / редкол.: Козубовська І. В. (гол. ред.) та ін. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 20. С. 121–123.

44. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів : монографія. Черкаси : Вид. Вовчок О. Ю., 2016. 328 с.
45. Стельмахович М. Етнопедагогічні основи методики української мови. *Українська мова і література в школі*. 2000. № 5–6. С. 19–23.
46. Тоцька Н. І. Дидактичний матеріал з фонетики української мови : посібн. для вчителя. Київ : Радянська школа, 1991. 143 с.
47. Тоцька Н. І. Засоби милозвучності української мови. *Урок української*. 2013. № 10. С. 29–32.
48. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка й орфографія : завдання і вправи. Київ : Вища школа, 2000. 151 с.
49. Фасоля А. Особистісно-зорієнтоване навчання: дидактичний аспект. *Українська мова та література*. 2013. № 44. С. 21–24.
50. Хайчіна Ю. Словник педагогічних термінів від К до Я. URL: [://www.model.poltava.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=579:2012-12-18-17-32-37&catid=102:2012-11-21-09-00-45&Itemid=427](http://www.model.poltava.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=579:2012-12-18-17-32-37&catid=102:2012-11-21-09-00-45&Itemid=427).
51. Химинець В. В. Інновації в сучасній школі. Ужгород : ЗППО, 2014. 168 с.
52. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород : ЗППО, 2017. 362 с.
53. Чубко О. П. Інноваційні технології навчання в контексті педагогічної підготовки майбутнього вчителя. URL: <https://www.google.com.ua/search?biw=1366&bih=618&ei=4Lj5W-TsHluqswHkxrygCg&q>.
54. Шерудило А. В. Сутність та класифікація інноваційних технологій у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку. *Педагогічна освіта: теорія та практика* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2015. Вип. 18. С. 442 – 448.
55. Ягупов В. В. Педагогіка. URL: http://eduknigi.com/ped_view.php?id=23.

56. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного обучения в современной школе. Москва : Сентябрь, 2010. 176 с.

57. Активні методи навчання. URL:

[//http://users.kri.kharkov.ua/lre/bde/ukr/pedde/active.htm](http://users.kri.kharkov.ua/lre/bde/ukr/pedde/active.htm)

ДОДАТКИ

У формуванні мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенцій здобувачів освіти на заняттях української мови за професійним спрямуванням з використанням інноваційних освітніх технологій, були проведені такі заняття:

Тема №1: Розділові знаки при прямій мові та діалозі

Мета: узагальнити та систематизувати знання здобувачів освіти про діалог та розділові знаки при прямій і непрямій мові; розвивати у здобувачів освіти уміння оформляти пунктуаційно пряму й непряму мову, діалог; виховувати самостійність, повагу до професії продавця, логічність мислення здобувачів освіти.

Тип заняття : застосування знань й формування вмінь.

Обладнання: індивідуальні картки, опорні схеми і таблиці; портрети Лесі Українки та Івана Нечуя-Левицького; муляжі продовольчих товарів для мінімаркету.

I. Організаційний момент

Вступне слово викладача про мету і завдання заняття.

Ремесло – не коромисло: плечей не віддавить, а вік прогодує. (Народна мудрість)

II. Актуалізація навчальної діяльності

Бесіда

Одну мою знайому запитали:

- Що таке пряма мова?
- Які розділові знаки при прямій мові ви знаєте?
- Скажіть, чи вона мала рацію?

Висловіть свою думку.

- Де ми найчастіше зустрічаємо пряму мову?

III. Сприйняття й засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу

1. Пояснення викладачем за планом.

А. Що ми називаємо :

- словами автора (це слова, які вказують, кому належить пряма мова);
- прямою мовою (чуже мовлення, передане дослівно, без змін).

Б. Пояснення за допомогою опорних схем і таблиць розділових знаків при прямій та непрякій мові.

Пряма мова

Виражає	Супроводжує	Утворює	Стоїть
Чуже мовлення, передане дослівно. Найчастіше можете зустріти в художній літературі та усному мовленні.	Словами автора, які вказують, кому репліка належить.	Разом зі словами автора речення з прямою мовою.	Після слів автора або перед ними.

Пунктуація

1. Пряма мова береться в лапки.

Кожне речення в ній починається з великої букви.

А : « П » « П , - а. -П ».

« П », - а. « П ? - а. -П ».

« П ? » - а. « П ! - а. -П ».

« П ! » - а. « П , - а, -п ».

Непряма мова

виражає	є	з'єднується	може передавати
Чуже мовлення, передане автором із	Складнопідрядним реченням, в якому головне речення містить	З головною частиною складного речення сполучниками щоб ,	Непряме питання

збереженням змісту.	слова автора, а підрядне – непряму мову.	що, чи, а також займенниками або прислівниками	
---------------------	--	--	--

- Якщо у складнопідрядному реченні слова автора стоять перед непрямою мовою і виділяються комою, то знак питання в кінці речення не ставиться.

1. Творчі завдання

1. Придумайте речення за схемами:

а) «П», - а, -П».

б) А: « П».

в) «П», - а.

2. Редактор у дії.

У поданих реченнях поставте пропущені розділові знаки.

а) Директор магазину сказала Я задоволена вашою роботою дівчата.

б) Сири мають хороші смакові якості поліпшують травлення розповідала учениця А також збуджують апетит;

в) Ну а тепер берімося до діла весело запропонувала Марійка;

г) Народна мудрість говорить Щоб добре торгувати треба розум мати;

3. Знайдіть жарти, усмішки, вірші, тобто гумористичні твори, пов'язані з професією продавця, в яких була б пряма мова (речення з прямою мовою записуєте схемою).

4. Замініть пряму мову непрямою.

«В людині має бути все прекрасним, - писав А. П. Чехов, - і обличчя, і одяг, і душа, і думки».

«Всяке нове діло вимагає досвіду», говорив Майборода.

«З ремеслом дружити – в житті не тужити», - каже народна мудрість.

«Купи, будь ласка, хліба», - попросила мати Дмитрика.

« кі є органи контролю в торгівлі?» – запитала в свою чергу Рая.

5. Інсценізація діалогу Карпа та Лавріна з «Кайдашевої сім'ї І. Нечуя-Левицького.

- Карпе! – промовив Лаврін. А кого ти будеш сватать? Адже ж оце перед Семеном тебе батько, мабуть, оженить.

- Посватаю, кого трапиться, - знехотя обізвався Карпо.

- Сватай, Карпе, Палажку. Кращої од Палажки нема на всі Семигори.

- То сватай, як тобі треба, - сказав Карпо.

- Якби на мене, то я б посватав Палажку, - сказав Лаврін.

- В Палажки брови, як шнурочки; моргне, ніби вогнем сипне. Одна брова варта вола, другій брові й ціни нема. А що вже гарна, як намальована!

- Коли в Палажки очі витрішкуваті, як у жаби, а стан кривий, як у баби.

- То й сватай Хіврю. Хівря доладна, як писанка.

- І вже доладна! Ходить так легенько, наче в ступі горох товче, а як говорить, то носом свистить.

- То сватай Вівдю. Чим же Вівдя негарна? Говорить тонісінько, мов сопілка грає, а тиха, як ягниця.

- Тиха, як телиця. Я люблю, щоб дівчина була трохи бриклива, щоб мала серце з перцем, - сказав Карпо.

- То бери Химку. Ця як брикне, то й перекинешся, - сказав Лаврін.

- Коли в Химки очі, як у сови, а своїм кирпатим носом вона чує, як у небі млинці печуть. А як ходить, то неначе решетом горох точить, такі викрутаси виробляє...

6. Пояснення викладача.

- Пряма мова часто буває діалогічною. Дослівно відтворена розмова двох осіб називається діалогом. Кожне окреме висловлювання учасників діалогу називається реплікою. Кожна репліка діалогу, звичайно, починається з нового рядка: перед нею ставиться тире, а пряма мова в цьому випадку не береться в лапки. Якщо репліки

дописуються в рядок (одна за одною), то вони беруться в лапки і між ними ставиться тире. У драматичних творах діалоги складають основний текст, тому там лапки і тире не ставиться, а називаються імена персонажів.

(На прикладі показати « Лісову пісню» Лесі Українки).

7. Бесіда про культуру мовлення продавця.

Колись, Стендаль говорив: « Вміння вести розмову – це талант».

- Як ви розумієте цей вислів?
- Яке мовлення має бути притаманне продавцю у спілкуванні з покупцем?
- Які слова потрібно використовувати?

8. Культура слова.

- Запам'ятай, як правильно наголошувати слова.

Ваги, фольга, чорнослив, фартух, ярмарковий, ринковий.

9. Робота в парах

Складіть і запишіть діалог на одну із тем:

«Розмова двох друзів»,

«В побутовій крамниці»,

«Діалог продавця-консультанта з покупцем у магазині меблів».

10. Словникова робота.

Міні-маркет – магазин самообслуговування з обмеженим асортиментом (500 продовольчих товарів).

Продавець-консультант – це продавець, який надає кваліфіковану консультацію покупцю у процесі підбору товару.

- Як пишемо це слово?

Ціна – вартість одиниці товару, виражена в грошовій одиниці.

Касовий чек – це фіскальний чек, який друкує ЕККА під час реєстрації покупок.

Шоколад – кондитерський виріб, що складається з шоколадної маси, сформованої у вигляді плиток.

IV. Закріплення вивченого матеріалу

- Що таке пряма мова?
 - З чого складається речення, у якому є пряма мова?
 - Які види розмови існують?
 - Що таке діалог?
1. Робота з індивідуальними картками.

V. Підсумок заняття

VI. Домашнє завдання

Випишіть по два діалоги з фольклорних творів (анекдот, усмішка, жарт).

Також була проведена проєктна робота, зокрема:

Проект 1. Гідність

Мета: формувати почуття власної гідності; удосконалювати вміння писати твори на морально-етичні теми; розвивати психічні процеси та мовлення учнів; вміння користуватися виражальними засобами публіцистичного стилю мовлення; виховувати моральність.

Очікувані результати: почуття власної гідності; гордість, самоповага; моральність (усвідомлення поведінки відповідно до загальноприйнятих норм суспільної моралі як цінності).

Ключове питання: А чи маю я гідність?

Операційна карта для розробки тематичного питання

Гордість і моральність (вікіпедія)

Гідність (із тлумачного словника) – сукупність високих моральних якостей, а також поважне ставлення до цих якостей у самому собі; усвідомлення людиною своєї громадської вага, громадському обов'язку.

Моральність (із тлумачного словника) – відповідність поведінки людей нормам моралі як системи норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства.

- Що означає шанобливе ставлення ставитися до високих моральних якостей у собі?
- Які моральні якості можна вважати високими? Які високі моральні якості пов'язані з моральністю?
- Якщо людина має власну гідність, чи повинна вона поважати гідність іншої людини? Чи є ця умова обов'язковою? Чи морально це?
- Чи може людина, що має гідність, поважно ставитися до високих моральних якостей в іншій людині? Чи повинна?

Гідність і гордість (1)

Гідність (із тлумачного словника) – сукупність високих моральних якостей, а також шанобливе ставлення до цих якостей у самому собі; усвідомлення людиною своєї громадської ваги, громадського обов'язку.

Гордість (із тлумачного словника) – почуття особистої гідності, самоповаги; почуття задоволення від усвідомлення досягнутих успіхів, переваги в чому-небудь.

- Проаналізувавши тлумачення слів, поміркуйте, чи можна між словами «гідність» і «гордість» поставити знак рівняння.
- Як зробити , щоб власна гідність , позитвна гордість не стала на заваді подібним якостям іншої людини?
- Якщо людина не досягла ніяких успіхів, не має громадської ваги, нікого ні в чому не переважає, чи може вона поважати себе? Чи має така людина гідність?
- Порівняйте другі значення зазначених слів. Що між ними спільного? Чи може усвідомлення людиною громадської ваги, досягнутих успіхів, власних переваг призвести її до самовпевненості, пихи?

- Чи маєш ти гідність, гордість ? За що ти можеш поважати себе?

Гідність і гордість (2)

Гордість (із тлумачного словника) – сукупність високих моральних якостей, а також шанобливе ставлення до цих якостей у самому собі; усвідомлення людиною своєї громадської ваги, громадського обов'язку.

Гордість (із тлумачного словника) – надмірна висока думка про себе і зневага до інших; пихатість.

- Чи гідність хороша риса характеру?
- Ти маєш гідність? У чому це проявляється? Чи не пихатий ти?
- Як зробити так, щоб повага до себе не переросла в зневагу до інших людей?
- Проаналізуйте наведені визначення. Чи не здається вам, що від гідності до гордості один крок? Чи добре це?
- Які риси характеру повинна мати людина, щоб не сталося подібного?

У формуванні комунікативних умінь, ми застосували такі вправи:

Прочитайте слова, подані слова єдиним фонетичним потоком кілька разів:
сплячі, оповідач, подружка, туфля, феномен, сумчастий, сум'ятливий і Обгрунтуйте вашу думку.

Далі виконувалися вправи для засвоєння акцентуаційних норм:

Болотистий, водопровід, валовий, вербовий, іржавіти, дворá, досіта випадок, даємо́, вимо́ва, де́щиця, Єва́нгелія, дво́ру, бюлетéнь, гурто́житок, зру́чний, ветерина́рія, данна, дрóва, ма́ркетинг, літо́пис, вира́зний, грома́дський, доллємо́, зна́йдуть, іграшкóвий, ві́тратá, добу́ток, живо́пис, дові́дник, водно́час, виче́рпний, металу́ргія, вимога.

1. Промовте фрази:

а) нейтральним голосом: *Яка в неї красива сукня? Червона чи чорна?* б) придихальним голосом: *Яка в неї сукня! Чарівна!* в) скрипучим голосом: *Яка в неї*

сукня? Поганенька! г) напруженим: Яка в неї сукня? Розповідай негайно! г) розслабленим: Яка в неї сукня? Чи має це значення??

Вправа на формування вмінь пильного ставлення до голосу:

Ознайомтеся з поданим текстом і читайте його:

1) з урахування простору, який звук повинен зайняти; 2) невимушено; 3) змінюючи голос за висотою, силою, тривалістю звучання; 4) чисто і свіжо, без сторонніх призвуків; 5) відхиляючи голос, де необхідно, вгору, вниз; 6) з широким використанням діапазону голосу.

Учням вказувалось на те, що для всіх людей (особливо «мовних професій») важливо виділити центр голосу – робочу середину, основний тон, ту частину мовного діапазону, яку людина підсвідомо й невимушено повсякчас використовує в житті. Рухливість (гнучкість) голосу зазначається в здатності легко й еластично володіти так званими критеріями **тону** – вище – нижче, гучніше – тихіше, сильніше – слабше, різкіше – м'якше. Тому доцільним було використання такої вправи:

Прочитайте подані нижче речення із вказаною інтонацією:

З якою метою ти це зробила? (душевний біль); З якою метою ти це зробила? (погроза); З якою метою ти це зробила? (звичайне запитання); З якою метою ти це зробила? (осуд, вичитування); З якою метою ти це зробила? (невдоволення); З якою метою ти це зробила? (глибоке почуття розчарування).